

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ГАФУРОВА ЛІЛІА СЕРГІЇВНА

Допускається до захисту:
в.о. завідувача кафедри
теорії і практики перекладу,
к. філол. н. А. А. Воловик

(підпис)

«_____» _____ 20 ____ р.

НЕОЛОГІЗМИ В МІКРОСИСТЕМІ ТЕРМІНІВ
ЗІ СФЕРИ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
(НА МАТЕРІАЛІ ТЛУМАЧНИХ І ТЛУМАЧНО-ПЕРЕКЛАДНИХ
СЛОВНИКІВ АНГЛІЙСЬКОЇ ТА НІМЕЦЬКОЇ МОВ)

Спеціальність: 035 Філологія

Спеціалізація: 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно),
перша – англійська

Освітня програма: Англійська та друга іноземна мови та літератури
(переклад включно)

Магістерська робота

Науковий керівник:
Космеда Т. А.,
професор кафедри
романських мов і світової літератури
д. філол. н., професор

Оцінка: ____ / ____ / ____
(бали/за шкалою ЄКТС/за національною шкалою)

Голова ЕК: _____
(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Гафурова Л. С. Неологізми в мікросистемі термінів зі сфери інформаційних технологій (на матеріалі тлумачних і тлумачно-перекладних словників англійської та німецької мов). Спеціальність 035 Філологія. Спеціалізація: 035.041 Германські мови та літератури (переклад включно), перша – англійська. Освітня програма: Англійська та друга іноземна мови та літератури (переклад включно). Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2020. – 93 с.

Магістерську роботу присвячено вивченню особливостей англійських та німецьких неологізмів зі сфери ІТ, а саме їх тематичної класифікації та способів словотворення.

Матеріал дослідження складають англійські та німецькі ІТ-неологізми, обрані методом суцільної вибірки з англословних та німецькословних тлумачних та тлумачно-перекладних словників. Обсяг вибірки становить 233 лексичні одиниці.

У ході дослідження було виокремлено 5 тематичних груп ІТ-термінів у німецькій та англійській мовах. Так, переважна частина термінів з вибірки належить до тематичної групи «Інтернет та інтернет-комунікація». Результати морфологічного аналізу досліджуваних одиниць показали, що більшість ІТ-неологізмів утворюються шляхом словоскладання. Спостерігається й активність префіксальної словотворчої моделі, зокрема особливо актуалізується префікс *cyber-*.

Ключові слова: неологізм, ІТ-термін, тематична класифікація, тематична група, словотворення.

SUMMARY

Hafurova L.S. Neologisms in IT Terminology Microsystem (based monolingual and mono-bilingual dictionaries of English and German). Specialty 035 Philology. Specialization: 035.041 Germanic languages and literatures (translation included), English – first. Educational program: English and second foreign languages and literatures (translation included). Vasyl' Stus Donetsk National University, 2020. – 93 p.

The master's thesis is dedicated to the study of the features of English and German neologisms in the field of IT, namely their thematic classification and methods of word formation.

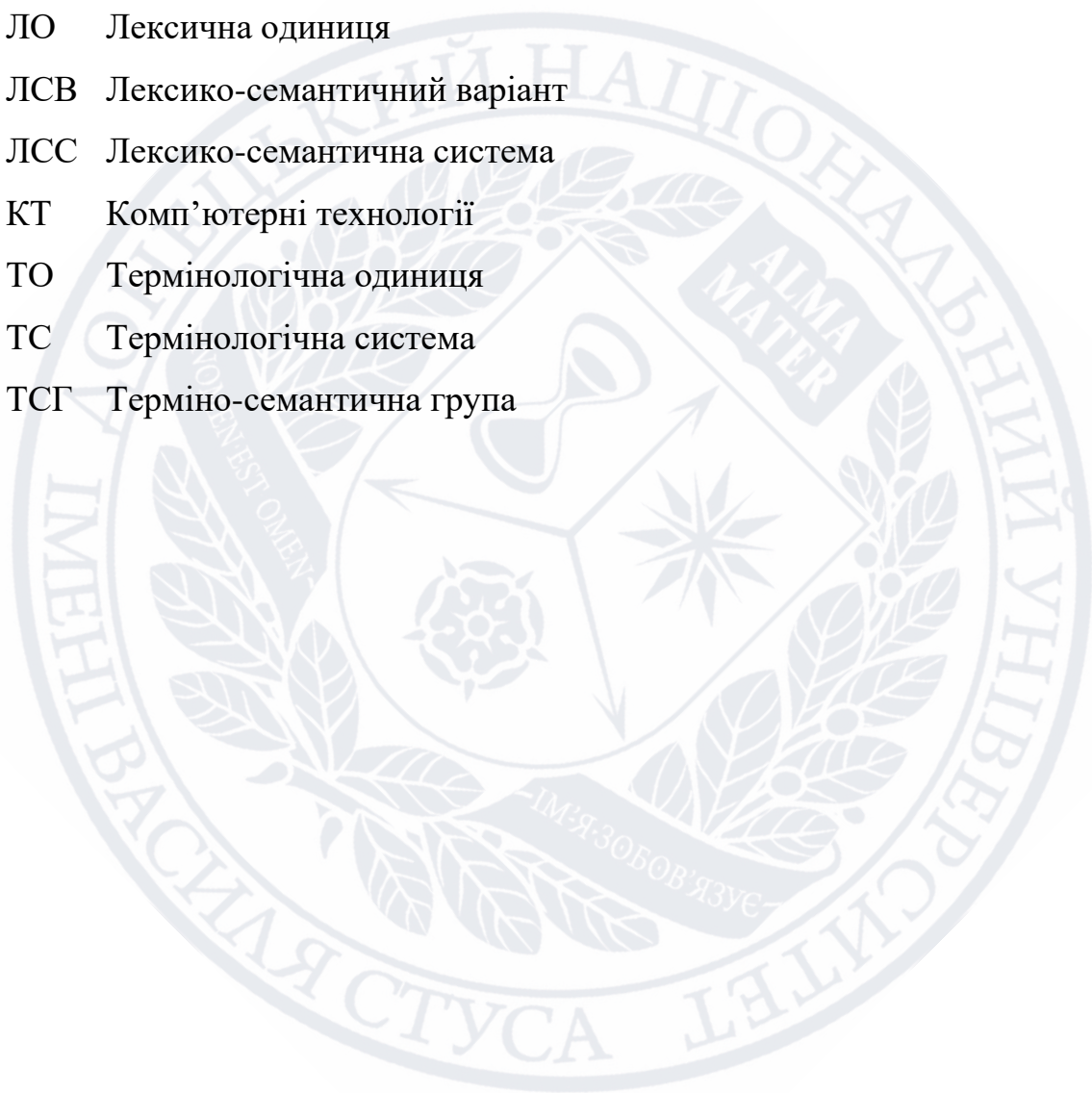
The material of the research consists of English and German IT neologisms, selected by the method of continuous sampling from English and German monolingual and bilingual dictionaries. The sample size is 233 lexical items.

During the study, 5 thematic groups of IT terms in German and English were identified. Thus, most of the terms in the sample belong to the thematic group "Internet and Internet communication". The results of morphological analysis of the studied units showed that most IT neologisms are formed by means of compounding. There is also the activity of the prefix word-formation model, in particular, the prefix *cyber-* is relevant.

Keywords: neologism, IT term, thematic classification, thematic group, word formation.

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ ТА УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

АЛ	Активна лексика
ІТ	Інформаційні технології
ДЗ	Денотативне значення
ЛЗ	Лексичне значення
ЛО	Лексична одиниця
ЛСВ	Лексико-семантичний варіант
ЛСС	Лексико-семантична система
КТ	Комп'ютерні технології
ТО	Термінологічна одиниця
ТС	Термінологічна система
ТСГ	Терміно-семантична група

ЗМІСТ

ЗМІСТ	5
ВСТУП	7
РОЗДІЛ 1	12
ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ	12
1.1. Лінгвістична неологія як напрям сучасного мовознавства	12
1.2. Класифікація неологізмів	14
1.2.1. Лексичні неологізми	17
1.2.2. Семантичні неологізми	18
1.2.3. Словотвірні неологізми	20
1.2.4. Оказіональні слова	23
1.2.5. Потенційні слова	24
1.3. Словники нових слів і значень в англійській і німецькій лексикографії	25
Висновки до розділу 1	28
РОЗДІЛ 2	29
ПОНЯТТЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ТА СТАТУС ТЕРМІНА В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ	29
2.1. Методологічні засади вивчення термінології	29
2.2. Терміносистема та її ознаки	37
2.3. Термін як проблемне питання сучасного мовознавства	39
2.4. Дослідження мікросистеми термінів зі сфери ІТ в лінгвістиці	43
2.5. Термінологічні словники зі сфери ІТ	48
Висновки до розділу 2	49
РОЗДІЛ 3	52
НЕОЛОГІЗМИ ЗІ СФЕРИ ІТ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ	52
3.1. Тематична класифікація термінів зі сфери ІТ у сучасній англійській мові	52
3.1.1. Тематична група «Інтернет та інтернет-комунікація»	52

3.1.2. Тематична група «Спеціалісти у сфері ІТ»	55
3.1.3. Тематична група «Робота на комп'ютері».....	55
3.1.4. Тематична група «Безпека та приватність».....	56
3.1.5. Тематична група «Програмне забезпечення та гаджети»	57
3.2. Походження і способи творення термінів зі сфери ІТ у сучасній англійській мові	58
3.2.1. Словоскладання.....	58
3.2.2. Телескопія	60
3.2.3. Усічення	61
3.2.4. Аббревіація	63
3.2.5. Суфіксація.....	65
3.2.6. Конверсія.....	67
3.2.7. Семантичне словотворення та метафоризація	69
РОЗДІЛ 4	73
ТЕРМІНИ-НЕОЛОГІЗМИ ЗІ СФЕРИ ІТ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ ...	73
4.1. Тематична класифікація термінів зі сфери ІТ у сучасній німецькій мові.....	73
4.2. Походження і способи творення неологізмів зі сфери ІТ у сучасній німецькій мові	73
4.3. Німецька мова як мова-реципієнт неологізмів зі сфери ІТ.....	77
Висновки до розділу 4	78
ВИСНОВКИ.....	80
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	83

ВСТУП

Термін традиційно вважають важливим мовним компонентом, невід'ємним складником мовної системи, показовим виразником життєздатності й розвитку лексики кожної розвиненої мови. Термін відіграє важливу роль у «лінгвістичній індустрії» [7, с. 9], оскільки його слушно відносять до найактивніших пластів лексики кожної сучасної мови. Її бурхливий розвиток, потужну розбудову, без сумніву, зумовлюють екстра- та інтралінгвальні чинники. Учені зауважують, що зовнішні чинники найбільш важливі, оскільки це «той необхідний стимул, що спонукає мовну систему перебувати в постійному русі, спричиняє різні перетворення й модифікації в ній» [90, с. 34–35].

Глобалізація світового розвитку, міжнародна інтеграція, процеси державотворення, політичні, економічні перетворення, формування нового мислення, застосування й упровадження новітніх технологій в усі сфери життєдіяльності людини сприяють виникненню великої кількості нових явищ, понять, фактів, предметів, що зумовлюють появу нових мовних одиниць, зокрема й термінологічних. Важливу роль у цьому процесі виконує англійська мова, а до терміносистем, що найбільше сьогодні розвиваються, відносять систему комп'ютерної термінологіки.

Актуальність цього дослідження зумовлена насамперед зростаючою роллю англійської мови у світі, її лінгвоцентризмом, тим, що вона найбільш послідовно виконує функції мови-донора для інших мов світу, зокрема це стосується й неологізмів зі сфери ІТ; невпинним та швидким розширенням системи ІТ; необхідністю визначення типових джерел виникнення комп'ютерних термінів та шляхів їхньої адаптації в мові-реципієнті.

Дослідження неологізмів, що включені в мікросистему термінів зі сфери ІТ, постійно у фокусі уваги достатньо великої кількості вітчизняних та іноземних лінгвістів, серед яких В. Гладка [14], С. Мойсеєнко [64], О. Філь [95], І. Шилінська [100], Д. Керреманс та ін. [115], М. Ковінгтон [107].

Комп'ютерними термінами-неологізмами почали цікавитися відносно недавно, зокрема у 80-і роки ХХ століття, коли спостерігався стрімкий, безпрецедентний розвиток цифрових технологій. Сфера ІТ є однією з тих, що сьогодні надзвичайно динамічно розвиваються. Хоча й існує велика кількість ґрунтовних мовознавчих досліджень із цієї проблематики (Л. Г. Боярова, М. Д. Гінзбург та ін.), але щороку постає нагальна потреба актуалізувати інформацію щодо нових ІТ, оскільки необхідно систематично фіксувати ці одиниці, визначати тенденції їхнього творення, походження й поширення. Необхідно кваліфікувати їхній статус у мовах-реципієнтах, виміряти рівень їхнього впливу на ці мови та ін.

Об'єкт дослідження – система неологізмів зі сфери ІТ, що функціують в англійській та німецькій мовах.

Предмет дослідження – мовні ознаки, шляхи походження, способи творення неологізмів зі сфери ІТ в англійській і німецькій мовах, наявність у їхніх системах відповідних ідеографічних (тематичних) груп з відповідними системними зв'язками, спільне та відмінне в аналізованих мовах, що стосується розвитку термінів зі сфери ІТ.

Дослідницький матеріал цієї наукової студії складають тлумачні, перекладні та тлумачно-перекладні словники англійської і німецької мов, відповідні словники термінів, що окреслюють сферу ІТ, словники нових слів і значень (*The Word Spy, The Urban Dictionary, The Cambridge Dictionary, The Merriam-Webster Dictionary, The Duden Online Dictionary, Lexicon der Filmbegriffe, PONS*). Загальна кількість проаналізованих одиниць неологізмів ІТ становить 124 найменування англійської мови і 109 найменувань німецької мови.

Мета магістерської роботи полягає у виявленні основних ознак неологізмів зі сфери ІТ, з'ясуванні шляхів їхнього походження, творення, наявності відповідних тематичних груп та зіставленні цього матеріалу на базі англійської та німецької мов для репрезентації спільних та відмінних тенденцій.

Досягнення мети передбачає виконання таких завдань:

- *інтерпретувати* поняття *лінгвістичної неології* як науки, описавши статус неологізму, його ознаки та типи;
- *подати* традиційну дефініцію поняттям *терміносистема* й *термін*, схарактеризувавши основні його ознаки;
- *визначити* місце ІТ в термінологічній системі англійської та німецької мов, виокремивши основні тематичні групи цієї терміносистеми та вказавши на їхні системні зв'язки;
- *з'ясувати* походження термінів-неологізмів зі сфери ІТ та способи їхнього творення в досліджуваних мовах;
- *порівняти* виявлені ознаки неологізмів зі сфери ІТ у двох мовах та репрезентувати основні тенденції їхнього розвитку.

Для досягнення мети дослідження та його завдань використано такі **методи**: *описовий* – основний метод для всебічного висвітлення поняття *лінгвістичної неології* як науки, подання дефініції терміна *неологізм*, виокремлення його ознак і типів, визначення форми та функцій термінів зі сфери ІТ у синхронії та ін.; *класифікаційний* – для виокремлення типів неологізмів за різними ознаками (походження, спосіб творення та ін.); *ідеографічної класифікації* – для репрезентації відповідних тематичних груп неологізмів зі сфери ІТ та з'ясування специфіки їхньої системності; *порівняльно-зіставний* метод – для виявлення ізоморфних та аломорфних ознак у неологізмах зі сфери ІТ у досліджуваних англійській та німецькій мовах; *трансформаційний аналіз* – для виявлення семантичних подібностей та відмінностей аналізованих мовних одиниць; *компонентний аналіз* – для встановлення структури значення аналізованих мовних одиниць. Крім того, залучено метод *аналізу словникових дефініцій*, що використовується під час виокремлення неологізмів з відповідних словників, а також *метод кореляції мовних і соціальних явищ*, що дав можливість схарактеризувати соціальні чинники впливу на характер мовних змін. Частково використано *прийом кількісних підрахунків* для репрезентації відповідної статистики.

Теоретична цінність цієї магістерської праці полягає в тому, що вона узагальнює напрацювання сучасних учених щодо теоретичного інструментарію термінології як науки та лінгвістичної неології. Крім того, у роботі порівнюються лексичні одиниці мікросистем зі сфери ІТ у двох найбільш поширених германських мовах – англійській та німецькій, при цьому теоретично осмислені основні тенденції розвитку неологізмів зі сфери ІТ. Англійську мову розглядаємо як мову-донора комп'ютерних термінів, а німецьку – як мову-реципієнт.

Матеріал цієї магістерської роботи може бути використаний у лексикографічній практиці для доповнення словників новими термінами, а також у діяльності студентів лінгвістичних та технічних навчальних закладів, де значну увагу приділяють комп'ютерним термінам як дослідницькій метамові, що й складає **практичну цінність цього** дослідження. Крім того, інформація, уміщена в цій науковій розвідці, може бути корисною для перекладачів у сфері ІТ, оскільки в цій праці попутно окреслено основні способи перекладу певних груп термінів українською мовою та вказано на складнощі цього процесу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження було висвітлено в доповіді на Міжвузівській науковій студентській конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (ДонНУ, Вінниця, 2020 р.).

Публікації. За темою дослідження опубліковано тези в збірнику матеріалів конференції «Зіставне вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур» (2020 р.).

Робота складається зі *Вступу*, у якому обґрунтовано актуальність, мету, завдання, методи, матеріал дослідження, теоретичне й практичне значення праці, її новизну, апробацію й структуру; *Розділу 1. Теоретичні засади дослідження неологізмів*, де схарактеризовано лінгвістичну неологію як напрям сучасного мовознавства, репрезентовано типи неологізмів, ідеться про їхню відмінність від okazіоналізмів і потенційних слів, схарактеризовано словники

нових слів і значень, відповідні тлумачні термінологічні словники, що складають матеріал дослідження; *Розділу 2. Поняття терміносистеми та статус терміна в сучасному мовознавстві:* у цьому розділі розкрито методологічні засади термінології як науки, схарактеризовано поняття терміносистеми й перераховано її ознаки, а також описано статус терміна; крім того, подано історію питання – особливості дослідження мікросистеми неологізмів зі сфери ІТ в сучасному мовознавстві; схарактеризовано основні термінологічні словники, що окреслюють сферу ІТ, словники нових слів і значень як дослідницький матеріал; *Розділу 3. Неологізми зі сфери ІТ у сучасних англійській і німецькій мовах,* де здійснено тематичну класифікацію досліджуваної терміносистеми в англійській і німецькій мовах, з'ясовані питання щодо походження відповідних термінів, зацентовано увагу на тому, що саме англійська мова виконує функцію мови-донора неологізмів зі сфери ІТ; *Розділу 4. Неологізми зі сфери ІТ у сучасній німецькій мові,* у якому матеріал репрезентується так само, як і в розділі, що проєктується на англійську мову; *Висновків,* де узагальнено основні авторські напрацювання; *Списку використаної літератури,* що нараховує 125 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ НЕОЛОГІЗМІВ

Мова завжди була, є та буде динамічною, лабільною системою, що зазнає постійних, нерегулярних змін під впливом різноманітних соціальних, політичних, економічних та інших чинників. Разом з розвитком людської діяльності синхронно розвивається й мова, а особливо її лексика, що видозмінюється, поповнюючись і скорочуючись відповідно до тенденцій розвитку суспільства. Підвищений інтерес до неології не є дивиною, оскільки кожна епоха в історії людства робить свій унікальний внесок у розвиток лексичної системи кожної окремо взятої мови. Вивчаючи неологізми, можна простежити історію розвитку мови під впливом зовнішніх чинників, зокрема специфіки розвитку сфер діяльності людства, як-от науки, політики, економіки, культури тощо.

1.1. Лінгвістична неологія як напрям сучасного мовознавства

Розширення лексичної системи – необхідна умова для підлаштування мови до потреб суспільства на певному етапі його розвитку, а тому є неминучим [Див.: 14]. Ж. Колоїз порівнює мову з механізмом, що потребує безперервного руху для збереження життєздатності, водночас указуючи на те, що вона «зберігає ознаки іманентної стабільності та цілісності», так забезпечуючи свою комунікативну функцію [38, с. 57]. Така тенденція й зумовила появу неології – науки про неологізми, тобто новоутворені слова, що не належать до загальноновживаних, проте знаходяться в процесі входження в лексику тієї чи тієї мовної системи [Див. про це: 61, с. 56].

Неологія належить до відносно молодих галузей науки, що зародилася ще на початку XIX ст., коли французький письменник Л. Мерсьє опублікував працю «Неологія, або словник слів нових, слів, що підлягають оновленню, і слів, узятих у нових значеннях» [Див. про це: 38, с. 57]. Зокрема, Л. Мерсьє

виділив нові слова як окремий вид лексики, що стилістично забарвлена. Однак саме в ХХ ст. мова переживає «неологічний бум», коли мовознавці почали активно досліджувати неологізми. Сьогодні існує велика кількість центрів неології в різних частинах світу, діяльність яких скерована на дослідження неологізмів англійської, німецької, французької, української та інших мов. У таких центрах не лише фіксують факт появи певного неологізму, але й ретельно вивчають процеси, що пов'язані із цим фактом: аналізується семантика, специфіка словотворення, етимологія та ін. [Див. про це докл.: 38, с. 58].

О. Шмельов виокремлює три підходи до неології – історичний, лексикографічний та нормативний [102, с. 217]. Перший підхід має за мету досліджувати неологізми з огляду специфіки «їх фіксації як нових одиниць мови» [102, с. 217], тобто якщо розглядати неологію з історичної перспективи, то слова чи їх окремі ЛСВ, що вживалися в мовленні в попередніх століттях, незважаючи на те, чи були вони зафіксовані в словниках, чи ні, вважаються неологізмами. За лексикографічним підходом неологи вивчають лише ті ЛО, які так і ніколи не ввійшли до словників [Див. про це докл.: 102, с. 217]. З нормативної точки зору, «новим є саме те, що сприймається як нове та часто як “неправильне”» [102, с. 218].

Лінгвістика загалом і лінгвонеологія зокрема постійно розвиваються, що й зумовлює відповідні зміни в методології цієї науки. Зауважмо, що на сучасному етапі розвитку зазначеної мовознавчої науки паралельно використовуються інноваційні та традиційні методи. До перших відносять корпусний метод, що зреалізовується за допомогою комп'ютерних технологій [31, с. 68]. Корпус – це «значний за обсягом, поданий в електронному вигляді, уніфікований, структурований, розмічений, філологічно компетентний масив мовних даних, створений для виконання конкретних лінгвістичних завдань» [27]. Існує два види корпусів – ті, що містять «чисті» тексти, та ті, що складаються з анотованих текстів [Див. про це: 57, с. 54]. Указаний метод активно набирає популярності серед неологів та лексикографів. Що ж до традиційного методу, то він передбачає «ручний збір» неологізмів на основі

професійної та мовної компетенції неолога. Традиційним шляхом здійснювали вибірку неологізмів укладачі Merriam-Webster's Dictionary – найбільшого словника американського варіанта англійської мови (до 2011 року). Сьогодні превалентним методом збору словникового матеріалу вважають корпусний, але традиційний все ще існує поряд з машинним [Див. докл.: 31, с. 68].

1.2. Класифікація неологізмів

Термін «неологізм» та його синоніми «інновація» й «новотвір» [74, с. 143] на сьогодні не мають однозначного тлумачення, оскільки ці поняття неоднорідні. Учені виокремлюють низку ознак у неологізмів, простежуємо численні дискусії щодо статусу неологізму. Хоч це поняття й закріпилося в сучасному мовознавстві як таке, що позначає нові слова та значення, однак досі існує проблема його усталеної дефініції через велику кількість підходів до інтерпретації цього поняття. Як слушно зазначає Л. Підкамінна, новизна – поняття суб'єктивне, оскільки немає чітко окреслених, об'єктивних правил щодо того, яку ЛО можна вважати новою [Див. докл.: 74, с. 143]. Д. Борис, наприклад, наголошує на неоднозначності тлумачення поняття *неологізм*. Не викликає сумніву, що дослівно лексема *неологізм* походить з грецької мови й означає 'нове слово' (νέος 'новий' і λόγος 'слово') [6, с. 54]. Одна з основних проблем визначення значення цього терміна – суперечливість самого поняття *новизна*, що є ключовим для розуміння явища *неологізації*, його відмежування від інших видів лексики. Д. Борис стверджує, що поняття «новизна» дещо відносне, оскільки воно не може бути константним. Іншими словами, новизна лексичної одиниці рано чи пізно зникає, тобто якщо й характеризувати неологізм з перспективи новизни, то слід брати до уваги абсолютність та відносність останнього з урахуванням денотативного значення. Під час співвіднесення форми та значення неологізму виділяють *абсолютну новизну*, за якої нове слово відповідає новому поняттю. А при *відносній новизні*, нова форма позначає вже відомий об'єкт чи явище. Д. Борис виокремлює підтип

відносної новизни, коли нове слово означає потенційне поняття, тобто таке, що в теорії має право на існування, однак реально його немає. Такі слова часто мають «футуристичний характер» і зустрічаються в науково-фантастичних текстах [Див.: 6, с. 56]. Л. Підкамінна також стверджує, що новизна найчастіше втрачається під час частотності функціонування лексичної одиниці в засобах масової інформації, що популяризують те чи те слово, як це сталося з *менеджер*, *саміт* тощо. Адже «вживання неологізму в ЗМІ створює прецедент, який потім активно використовують пересічні мовці [Див. докл.: 74, с. 144]. О. Шмельов зауважив, що існує два підходи до виявлення неологізмів: по-перше, неологізмом можна вважати ЛО, що раніше не використовувалася в мовленні; по-друге, неологізм – це те, «що носії мови сприймають як нове, однак це – добре забуте (або навіть не повністю забуте) старе» [102, с. 217]. К. Заболотний ж вважає, що ««неологізм – це нове слово (стійке поєднання слів), що відповідає вимогам спілкування, нове за значенням і за формою (або за формою, або за значенням), утворене за словотвірними законами мови або ж запозичене з іншої мови, яке сприймається» носіями мови як нове протягом певного періоду часу. Дослідник наголошує на абсолютній новизні ЛО [20, с. 16].

Подібні думки висловили й іноземні мовознавці, серед яких Lise Fontaine. Ця мовознавиця вважає, що велика кількість новотворів здатні втрачати свою актуальність так і не ввійшовши до словникового запасу тієї чи тієї мови. Звернімо увагу на те, що актуальність інновацій залежить від таких чинників, як соціально-економічний статус людини, яка вживає певний новотвір, її ставлення до явища, з яким пов'язаний неологізм тощо [111]. На прикладі македонської мови Violeta Januševa та Jana Jurukovska стверджують, що надзвичайно складно визначити термін *неологізм* саме через довгі визначення того чи того слова в словниках [114, с. 100].

Вичерпне визначення поняття *неологізм* подає й О. Стишов, інтерпретуючи його так: «Слова, словосполучення, фразеологізми, окремі їхні значення, що з'явилися на певному етапі розвитку мови для позначення нових

реалій і понять, периферійних номінацій, актуалізація яких зумовлена соціальними й територіальними чинниками функціонування літературної мови, а також okazіоналізми (індивідуально-авторські новації), використані одноразово в мовній практиці певного автора, видання, редакції чи в конкретному тексті. Новизну цих номінацій усвідомлюють мовці» [89, с. 32].

Через зазначену вище суперечливість щодо концепції інтерпретації поняття «новизна» мають місце труднощі в розмежуванні таких типів новотворів, як неологізм та okazіоналізм. Із урахуванням дихотомії *мова – мовлення* неологізм розглядають як факт мови, а okazіоналізм – це факт мовлення.

Якщо розглядати опозицію *неологізм – okazіоналізм* з огляду на гіпергіпонімічні системні зв'язки, то okazіоналізм трактуємо як складник неологізму, його підвид, гіпонім, що є фактом мовлення. Okazіоналізм протиставляється узуалізму, що вважається фактом мови.

Із урахуванням еволюційного підходу до розгляду фактів мовлення okazіоналізми, які лінгвісти вважають «хронічно» новими, тобто такими, що, ніколи не стануть загальноживаними, можуть із часом узуалізуватися та переростати в неологізми, отримуючи шанс на акцептацію мовною системою [Див. докл.: 6, с. 57]. У цій магістерській роботі okazіоналізми розглядатимемо як підтип неологізмів, а не явище, паралельне останнім; явище мовлення, а не мови.

Наголосімо, що, урахувуючи перспективу новизни, можна сформулювати таке визначення цього поняття: *неологізм* – одиниця лексичного або фразеологічного рівня, що характеризується абсолютною або відносною новизною за актуалізаційним, генетичним, глосематичним, денотативним і / або мовно-мовленнєвим параметрами [Див.: 6, с. 59]. Погодимося з такою пропозицією дослідника, оскільки вважаємо таке трактування актуалізованого в цій праці поняття цілком виправданим.

1.2.1. Лексичні неологізми

М. Кочерган наводить хрестоматійне тлумачення поняття *лексичний неологізм*, розглядаючи його як таке, що є абсолютно новим і за значенням, і за формою [Див.: 42, с. 228]. Неологізми такого типу також називають «власне неологізмами» [5, с. 44]. Зазначена номінація вказує на новизну, тобто подібні слова використовують для позначення предметів та явищ, що раніше не існували в нашому довкіллі, реальності, або такі, що утворилися в певному унікальному культурному контексті. Наприклад, *помаранчева революція* стала абсолютно новим терміном у 2004 році, що було зумовлено політичною та суспільною ситуацією в Україні. Інший неологізм, що притаманний переважно українському суспільству – *кравчукка* – з'явився на початку 1990-х років за правління Леоніда Кравчука, коли роздрібна торгівля та використання в ній невеличкого візка для перевезення товарів та продуктів споживання набули значної популярності. Серед лексичних неологізмів, що прийшли в українську мову з інших мов, можна виокремити *кіднепінг*, *дистриб'ютор*, *харасмент*, *ейджизм*, *лукізм* тощо [Див.: 5, с. 227; 80]. Хоча сьогодні ці слова вже не сприймаються як неологізми.

Незважаючи на абсолютну новизну, лексичні неологізми мають тенденцію рано чи пізно ставати загальноживаними словами, коли їхня новизна цілком нейтралізується. Якщо ще відносно недавно такі слова, як *джинси*, *глобальний*, *стрес*, *технар* та низку інших можна було впевнено віднести до неологізмів, то сьогодні вони вже однозначно в активному вжитку. Цілком закономірно й те, що М. Кочерган у підручнику, опублікованому в 2000-у році, називає слова *електорат*, *фанклуб*, *менеджер* та інші неологізмами, а через 20 років ці слова вже в активному запасі українців, і їх маркованість новизни повністю зникла [Див. докл. про це: 42, с. 227].

1.2.2. Семантичні неологізми

Семантичні неологізми – це такі лексеми, у яких з’являються нові значення [42, с. 228], тобто простежуємо розширення їхньої семантичної структури та появу нових ЛСВ. Такі неологізми з’являються тоді, коли реально існуюче в мові слово вперше вживається в новому, незвичному контексті й згодом переходить в активну лексику мови. Іншими словами, семантичні інновації – це такі, що набули нового значення, але їх форма залишилася незмінною. Наприклад, слово *берегиня* мало лише одне значення – ‘русалка’, проте із часом воно набуло ще одного значення – ‘жінка, яка оберігає щось чи когось’. Іншим прикладом семантичного неологізму є слово *супутник*, що спочатку функціювало виключно в значенні ‘той, хто йде, їде, подорожує разом з ким-небудь’, але згодом значення слова розширилося і з’явилося ще одне – ‘запущений у космос об’єкт, що рухається за інерцією навколо небесного тіла’ [Див.: 42, с. 228]. В англійській мові первинне значення іменника *tweet* – ‘a short, high sound made by a bird’ (у перекладі українською – ‘щебетання’). Із розвитком комп’ютерних технологій та, відповідно, соціальних мереж, ця лексична одиниця отримала ще одне значення – ‘a short remark or piece of information published on Twitter’ (‘коротка ремарка, опублікована в соціальній мережі Твіттер’) [106]. У німецькій мові дієслово *abhängen* [Див.: 15, с. 280] означає ‘durch etwas bedingt sein; jemandes Willen oder Macht unterworfen sein’, тобто вказує на залежність від когось або чогось. Сьогодні це слово часто вживається в значенні ‘in entspannter Atmosphäre Seine Freizeit verbringen’ [110]. Наведене значення переважно використовують у молодіжному мовленні (сленгу). Воно має прямий відповідник в українській мові – *зависати*, що вживається в значенні ‘розслаблятися, гарно проводити час’. Серед семантичних неологізмів існує й велика кількість сленгізмів, не закріплених у словниках лексичних одиниць; тим не менш вони часто вживаються в усному, неформальному мовленні [Див.: 79, с. 160–161]. С. Єрмоленко та інші укладачі термінологічного словника тлумачать сленг як «варіант професійної мови,

слова та вирази, що використовуються у спілкуванні людей різних вікових груп, професій, соціальних прошарків» [94, с. 159].

Сфера використання комп'ютерного сленгу досить широка, оскільки охоплює і людей, які безпосередньо задіяні в цій сфері, і звичайних користувачів. Тому низка функцій сленгу варіюється залежно від самого користувача ІТ:

1. Комп'ютерний сленг – засіб самовираження різних соціальних верств населення, які дозволяють встановити контакт між фахівцями і любителями. Дуже часто висловлювання фахівців незрозумілі середньостатистичному користувачеві ПК, а сленг виконує функцію «спільної мови» між експертами та звичайними юзерами [Див.: 10, с. 94].

2. Однією з найважливіших функцій комп'ютерного сленгу, як і інших підвидів цієї лексичної групи, є передача емоційного компонента, оціночної характеристики, наприклад, англ. *Bootstrapping* ('процес, коли на основі простої системи активується складніша система') [Див.: 10, с. 94].

3. Ця терміносистема виконує й функцію економії мовних засобів, оскільки комп'ютерний сленг має широкий спектр синонімів для вербалізації громіздких понять, наприклад, *der Klammergriff* ('комбінація клавіш Ctrl + Alt + Del, за допомогою якої програми, що не реагують на команди користувача, можуть бути припинені або комп'ютер можна перезапустити [110]).

О. Дзюбіна вказує на два основних шляхи утворення семантичних неологізмів. По-перше, додатковий ЛСВ може «прирости» до вже існуючої лексичної одиниці, що простежуємо у вищенаведених прикладах. Під час цього процесу реалізується семантична атракція – «здатність слів широкої семантики притягувати до себе лексичні одиниці на різних мовних осях, певним чином організовуючи їх навколо себе й структуруючи окремі ділянки лексико-семантичної системи мови» [20, с. 18; 77, с. 214]. Наприклад, колір – спільна ознака, на основі якої відбувається атракція сем у словосполученні *червоніти від сорому* та фразеологізмі *пекти раків* (тіло рака має червоне забарвлення). Крім того, у формуванні семантичних неологізмів може брати участь

контамінація – спосіб словотвору, у якому змішуються частини слів або морфем [47, с. 88], як, наприклад, у лексичної одиниці *breathalyzer*, що практично є сумішшю англійських слів *breath* та *analyzer* [13, с. 28]. По-друге, названа вище дослідниця [20, с. 18] виокремлює лексичні одиниці, що втрачають старе значення (ЛСВ) внаслідок набуття нового. У XV ст. англійське слово *stile* означало ‘інструмент для писання’ [121], проте сучасне *style* (укр. *стиль*) має значення ‘сукупність характерних ознак, особливостей, властивих чому-небудь’ [Див. про це: 88].

1.2.3. Словотвірні неологізми

Словотвірні неологізми – це такі, що з’являються внаслідок певних морфологічних змін, серед яких афіксація, словоскладання, конверсія та скорочення.

Афіксація – процес додавання афіксів до основи слова. Н. Заботкіна зауважує, що афіксація є найпоширенішим шляхом творення неологізмів, оскільки у формуванні нових лексем беруть участь префікси, суфікси, інтерфікси та постфікси. В англійській мові названа вище дослідниця виокремлює й так звані напівсуфікси, до яких входять повнозначні слова на зразок *-friendly*, *-intensive*, *-oriented* та ін. За допомогою них була утворена значна кількість неологізмів, зокрема таких, як *environment-friendly*, *newspaper-friendly* та ін. [Див. про це: 29].

Наступний тип творення неологізмів – словоскладання: він полягає в комбінуванні двох та більше основ. В українській мові шляхом словоскладання було утворено, наприклад, неологізми *кремлівсько-олігархічний реванш*, *торбохвати* тощо [61, с. 236–238]. У німецькій мові прикладами неологізмів, що утворилися внаслідок словоскладання, є *Nur-Onlein-Anzeige*, *Keiner-mag-mich-leiden-Briefe*, де складаються три та навіть більше основ [Див. про це: 34, с. 79]. Трикомпози́ти є найпоширенішими серед прикладів словоскладання в німецькій мові. Їх поділяють на дві групи:

- (1) такі, що включають комплексний детермінатив (лівобічне розгалуження) *die (Atom-kern)-explosion* 'розпад атомного ядра' та
- (2) такі, що мають комплексне основне слово (правобічне розгалуження) *die Winter-(sonnenwende)* 'зимове сонцестояння' [Див.: 4, с. 6].

Конверсія, що є різновидом транспозиції, полягає в переході слова з однієї частини мови в іншу, найчастіше з іменника в дієслово. Типовим для конверсії є відсутність матеріальних змін у формі слова чи його основі, що відбувається під час вищезазначеної перекатегоризації [Див. про це: 20, с. 100]. Мовознавці з пострадянських держав часто іменують конверсію *імпліцитною деривацією* або ж *безафіксальною фразеологічною деривацією* [Див.: 66, с. 1471; 98]. С. Качмарчик [35, с. 51] виокремлює такі види конверсії в англійській мові:

1. Реконверсія, «коли одне із значень похідного за конверсією слова є джерелом утворення нового значення основи, від якого воно походить, наприклад: *cable – to cable*».
2. Часткова конверсія, коли внаслідок традиційної конверсії від дієслівної основи утворюється іменник, що згодом утворює ідіоми та фразеологічні зрощення з такими дієсловами, як *have, make, give* та ін., наприклад, у *to have a look*.
3. Субстантивація, за якої прикметник поступово набуває ознак іменника: *beloved*.

Н. Заботкіна наводить такі англomовні приклади: *soft-dock –> to soft-dock*, *red-line –> to red-line*, у яких спостерігаємо перехід іменника в дієслово [Див.: 28].

Конверсія є поширеним лінгвістичним явищем й у німецькій мові, де, на думку Б. Дресслера [Див.: 21, с. 99], воно репрезентоване кількома підтипами:

1. «Коли основи будь-якої іншої частини мови включаються в систему форм, характерну для слова-іменника, наприклад, *der Gang, der Ruhm*»

[21, с. 99], які походять від *(ist) gegangen* (інфінітив *gehen*) та *rufen* відповідно.

2. «Коли форми іншої частини мови перетворюються в самостійне слово-іменник, наприклад, *das Zahlen*» [21, с. 99], що перекатегоризувалося від дієслова *zahlen*.

Субстантивовані номінації, що виникають унаслідок перекатегоризації слів з різних частин мов у іменник (відбувається субстантивація), складають значну частину німецького словникового складу. Виокремлюють такі часто вживані субстантивовані прикметники та прислівники, як *der/die Angestellte*, *der/die Blonde*, *der/die Abgestoßene* тощо [Див. про це: 58, с. 164].

Конверсія досить часто зустрічається й у процесі творення семантичних неологізмів, оскільки завдяки цьому явищу додаються нові відтінки значення до вже існуючих у слові значень [Див. про це: 29].

Скорочення, що відоме також як аббревіація, є способом словотвору, за якого лексеми поєднуються шляхом скорочення початкових слів [Див. докл.: 97]. Як стверджує Н. Заботкіна, частота появи скорочень постійно збільшується, оскільки вони сприяють раціоналізації мови та дають змогу економити мовні зусилля. Мовознавчиня також виділяє кілька типів скорочень, серед яких аббревіатура, акронім, усічення та телескопія.

Аббревіатура – утворення з початкових літер або звуків, наприклад: *MTV* (*Music Television*), *PC* (*personal computer*) і под.

Акронім – це, по суті, та сама аббревіатура, що, однак, вимовляється як звичайне, повне слово, наприклад: *SALT* (*Strategic Arms Limitation Talks*) (читається за фонетичними правилами англійської мови, тобто як англійське *salt* – [sɔ:lt]), *NATO* (*The North Atlantic Treaty Organization*) (читається як ['neitov]) тощо [Див. про це: 29].

Усічення – «відтинання елементів твірної основи (суфіксів, префіксів, коренів, складів, частин складного слова)» [Див. про це: 45, с. 116]. Як приклад цього словотвірного явища можна навести лексеми *мокаси*, *імпорт*, *airtel*,

утворені внаслідок усічення *мокасини*, *імпортний одяг*, *air hotel* відповідно [Див. про це: 29; 46, с. 117].

Телескопія – злиття повних основ слів зі скороченими та, навпаки, або лише повних та лише скорочених основ окремих лексем, порівн.: *faction* → *fact* + *fiction* (‘художня література, базована на документальних фактах’), *Affenteuerlich* → *Affe* + *abenteuerlich* (‘допитливий’) [Див. про це: 29; 90, с. 161].

1.2.4. Оказіональні слова

Оказіоналізми (з лат. *occasionalis* ‘випадковий’) інколи ще називають авторськими неологізмами – це неологізми, утворені для конкретного, мінімального контексту, конкретної ситуації: вони зумовлені цією ситуацією. Оказіональні слова рідко стають загальновживаними [Див. про це: 92, с. 300].

Цим словам притаманна не лише новизна, але й незвичність через їхню неординарну структуру та семантику [63, с. 54]. Оказіональні слова прийнято протиставляти узуальним, тобто таким, що увійшли в активний лексикон мовця. Оказіоналізми є випадковими, тобто такими, які можна застосовувати виключно до певної ситуації; в інших випадках денотативне та конотативне значення не підходять під контекст [101, с. 104]. Оказіоналізми можна назвати одноразовими словами, тому, як вважають дослідники, немає сенсу фіксувати їх у словниках; рідко коли оказіональне слово можна використати у двох різних ситуаціях. Так, авторські неологізми часто зустрічаються у творах письменників: І. Світличний використав унікальне дієслово *трояндитись*, В. Стус – *наверх*, *паниз*, *нажиття*, І. Драч – *забджолити* тощо. Наведені лексичні одиниці не увійшли в активний лексичний запас української мови та навряд чи коли-небудь увійдуть, оскільки мають суто контекстуальне значення та вживаються для надання певного конотативного забарвлення конкретній ситуації.

Однак існують оказіоналізми, що все ж увійшли до складу літературної української мови. Це, наприклад, лексема *чинник*, запропонована до вжитку

І. Франком, та слово *звіт*, що утворене І. Верхратським. Ці лексеми вже давно закріпилися в лексичній системі української мови [Кочерган, 42, с. 228–229].

1.2.5. Потенційні слова

Потенційні слова – це лексеми, яких фактично не існує в мовній системі, проте теоретично вони могли б існувати «якби того захотіла історична випадковість». У сучасній україністиці під потенційними словами розуміють такі лексичні одиниці, що наявні в мовленні, але вони ще не ввійшли в мовну систему [Див. про це: 38, с. 98].

Однак думки лінгвістів щодо трактування потенційних слів розходяться, оскільки одні стверджують, що такі неологізми – це виключно одиниці мовлення, інші вважають їх частиною мовної системи.

Як наголошувалося вище, Ж. Колоїз не є прихильницею думки, що потенційність – репрезентант мовленнєвої діяльності. Щоб ним стати потенційне слово повинно позначати конкретний предмет довкілля, а доки цього не станеться, воно залишиться абстракцією [Див. про це: 38, с. 99].

Такої ж думки дотримується й російська дослідниця Н. Котелова. Вона відносить потенційні слова до фактів мовної системи, водночас стверджуючи, що вони не реалізовані в мовленні [Див. про це: 38, с. 98].

Існує думка, що потенційне слово те, що «може бути утворене за певним словотвірним типом, або те, що існує в мовленні, але ще не ввійшло в мову» [69, с. 98].

Досить часто потенційне слово вважають синонімічним до терміна *оказіоналізм*, а деякі мовознавці наполягають, що вони належать до різновидів авторських неологізмів [Див. про це: 69, с. 99].

Е. Ханпіра ж пропонує іншу точку зору на це питання: лінгвіст тлумачить потенційне слово як таке, «що може бути утворене за мовною моделлю високої продуктивності», на його думку, це може бути й лексема, що виникла за певною «моделлю, але ще не ввійшла в мову» [69, с. 98].

1.3. Словники нових слів і значень в англійській і німецькій лексикографії

Репрезентація неологізмів у словниках – це складне завдання кожної лексикографії, зокрема й англійської та німецької, оскільки ці мови, зрозуміло, швидко розвиваються та регулярно поповнюються новими словами чи значеннями.

В. Дубічинський кваліфікує словники неологізмів як лексичні словники нових слів [Див.: 22, с. 70-78]. Укладання словників неологізмів – завдання неографії, або неологічної лексикографії. Як слушно зазначає В. Дубічинський, «основна мета неографії – встигати за розвитком мови, намагатися щонайшвидше зафіксувати все нове, що з'являється в мові» [22, с. 219]. Оскільки мова невпинно зазнає змін, постає проблема зручності фіксації інновацій у словниках. Названий вище лексикограф вважає, що найбільш доцільним способом лексикографічної фіксації є регулярна публікація так званих зошитів неологізмів, що слугують додатками до нормативних словників [Див. докл.: 22, с. 219–220].

Серед вітчизняних лексикографів укладанням словників неологізмів займається А. Нелюба, який є співавтором словника *Лексико-словотвірних інновацій*, що містить неологізми, які прийшли в українську мову в період між 2015 та 2018 роками. А. Нелюба та Є. Редько не обмежувалися певною тематикою при доборі лексичних інновацій, орієнтуючись на розмаїття національної мови в різних сферах діяльності. У зазначеному словнику можна знайти визначення, наприклад, таких слів, як *автовандалізм*, *медієватник*, *прифлешмобитися* та ін. [Див.: 67], що відображають різні аспекти суспільно-політичного життя країни.

Найбільш стрімко, як відомо, розвивається англійська мова, що є лінгвою франкою та відтак донором для інших мов, поповнюючи їх одиницями різних терміносистем. Англійська мова є офіційною мовою США та Англії, що є лідерами наукових відкриттів, технологічних інновацій, поп-культури,

кінематографу та багатьох інших життєво важливих сфер. Тому абсолютно закономірним є факт існування чималої кількості словників цієї мови.

Серед найвідоміших та найбільших словників англійської мови – *The Oxford English Dictionary* – що містить 600 000 ЛО, які з'являлися в англomовному просторі протягом тисячі років. До цього словника входять слова, що прийшли в англійську в різні періоди, включаючи й сучасність. Так, у період із січня до червня 2020 року, *The Oxford English Dictionary* поповнився близько 1 500-ми словами та значеннями [Див. про це: 125]. Серед нових слів у словнику, наприклад, *a shero* ('a female hero'), *a farmscape* ('a painting, picture, or other artistic representation of a farm or farmland'), *vote-wise* ('knowledgeable about how to win votes in an election') тощо. Також *The Oxford English Dictionary* поповнився чималою кількістю нових роз'яснень до існуючих словникових статей, серед яких 'a sweet, cake-like loaf in which mashed bananas are the main ingredient' для слова *banana bread*, 'a clock that displays a countdown of the time within which a shot must be attempted' для *shot clock*, 'Chiefly U.S. A candidate who receives a high number of votes in an election' для *vote collector* тощо. Деякі із цих значень прийшли на зміну застарілим значенням, як у разі з *banana bread*. Особливістю цього словника є наявність у ньому довідок про етимологію слів; тобто кожна ЛО супроводжується інформацією про її походження та попередні визначення. Так, інформація про походження того чи того значення представлена в кінці словникової статті у вигляді невеликої хронологічної таблиці, де вказані рік виникнення відповідного значення.

Постійно поповнюють свій склад і *Webster's Dictionary*, *Cambridge Dictionary*, *Macmillan Dictionary* та ін. Відзначимо й словник неологізмів *The Oxford Dictionary of New Words*, що постійно поповнюється політичними та економічними термінами, сленгізмами та іншими групами лексичних одиниць. Спеціальних словників англійських неологізмів незначна кількість, оскільки, як стверджує К. Машковцева, неологізми вирізняються своєю нестійкістю, що внеможливлує укладання відповідного словника [Див. про це: 56, с. 27], тому й

спостерігається тенденція до поповнення тлумачних англомовних словників неологізмами.

Те ж саме можна сказати й про лексикографічну діяльність, що стосується фіксації лексичних одиниць німецької мови, що переважно є реципієнтом неологізмів з англійської. *Duden* регулярно збільшує число лексем за рахунок неологізмів різних типів. У 2017 році до цього словника було додано близько 5 000 нових слів та значень, багато з яких належать до сленгізмів [Див. про це: 122].

Існують у німецькій лексикографії й спеціальні словники неологізмів, як наприклад, *Neologismen-Wörterbuch des Mannheimer Institutes für Deutsche Sprache*, до якого було додано 51 нове слово на початку 2019 року. Зауважмо, що більшість цих слів – запозичення з англійської, які прийшли в німецьку мову як кальки та варваризми [Див. про це: 118].

Як відомо, калька – це заміна «складових частин морфем чи слів одиницями оригіналу – їхніми лексичними відповідниками мовою перекладу, водночас зберігається незмінна внутрішня форма лексичної одиниці» [Див. про це: 76, с. 144].

При Маннгаймському інституті німецької мови було видано й *Deutsch-russisches Neologismenwörterbuch. Neuer Wortschatz im Deutschen 1991–2010* – німецько-російський тлумачно-перекладний словник неологізмів та *Neuer Wortschatz. Neologismen im Deutschen 2001–2010* – одномовний словник німецьких неологізмів [116].

Крім традиційних словників, що мають друковану форму, звернімо увагу й на досить об'ємний онлайн-словник неологізмів німецької мови *Die Wortwarte*, що оновлювався щонайменше тричі на місяць у 2019 році. У цьому словнику можна відстежити нові слова та значення за конкретною датою; наприклад, 18 грудня 2019 року було додано 14 нових слів [109].

Висновки до розділу 1

Унаслідок невинного розвитку мов, їхні лексичні системи постійно поповнюються неологізмами – новоутвореними словами чи значеннями, що збагачують лексичну систему кожної конкретної мови.

Наука, що займається вивченням неологізмів, називається неологією. Датою появи неології вважають початок XIX ст., коли світ побачила лінгвістична праця Л. Мерсьє «Неологія, або словник слів нових, слів, що підлягають оновленню, і слів, узятих у нових значеннях».

Прийнято виділяти 5 типів неологізмів, до яких входять лексичні, семантичні та словотвірні неологізми, а також okazіоналізми та потенційні слова:

а) лексичні неологізми відрізняються абсолютною новизною і за значенням, і за формою;

б) семантичні неологізми – нові значення, що виникають у лексико-семантичній системі мови;

в) словотвірні неологізми утворюються внаслідок змін їхньої форми. Такі зміни відбуваються за усталеними моделями (афіксація, словоскладання, конверсія та скорочення);

г) okazіоналізми утворені для обмеженого контексту; вони також відомі як авторські неологізми; okazіональні слова рідко входять до загальноновживаної лексики;

ґ) потенційні слова – це неологізми, яких не існує в мові, однак гіпотетично вони могли би бути утворені.

І англійська, і німецька мови постійно поповнюються новою лексикою, що зумовлює регулярне збільшення слів і смислів у словниках цих мов. Відомі одномовні словники, зокрема такі, як *The Oxford English Dictionary*, *Webster's Dictionary* в англійській лексикографії та *Duden* – у лексикографії німецькій. Вони часто поповнюються новою лексикою та новими значеннями для існуючих слів.

Спеціальних словників неологізмів у досліджуваних мовах небагато.

Англійська та німецька лексикографія переживає, як видається, період розквіту через постійне та безпрецедентне збільшення свого лексичного складу.

РОЗДІЛ 2

ПОНЯТТЯ ТЕРМІНОСИСТЕМИ ТА СТАТУС ТЕРМІНА В СУЧАСНОМУ МОВОЗНАВСТВІ

Кожна мова виконує функцію інтелектуалізації суспільства в мовному просторі своєї лінгвокультури, що відбувається насамперед за допомогою розвинутої національної термінології. Тому питання поступу термінологічної системи, її динаміки належить до найважливіших проблем мовознавства, що є об'єктом термінознавства кожної національної мови.

2.1. Методологічні засади вивчення термінології

Уже з 60-х рр. XX століття дослідження внутрішньосистемних зв'язків в ЛСС мови, як відомо, дають підстави для виділення типових смислових відношень слів на трьох рівнях:

- а) словотворчі: на рівні всієї системи мови;
- б) міжслівні (антонімічні пари, синонімічні ряди, лексико-семантичні та експресивно-стилістичні групи слів): на рівні груп слів;
- в) внутрішньослівні (полісемія): на рівні окремого слова [Див. про це, наприклад: 94, с. 46].

Зазначмо, що системність термінології як важливого складника ЛСС мови виявляється на трьох рівнях, зокрема:

- 1) терміносистема є сукупністю мікросистем термінів;
- 2) терміни пов'язані між собою парадигматичними відношеннями (синонімічні, антонімічні, родо-видові, ієрархічні зв'язки);
- 3) ЛСВ у семантичній структурі багатозначного терміна системно пов'язані та ієрархічно організовані [Див. докл.: 104, с. 32].

В. Гак розглядає семантичну структуру мови як сукупність структур чотирьох рівнів: словника загалом, лексико-семантичної групи (ЛСГ), окремого слова та окремо взятого значення слова.

Застосовуючи цю модель до термінологічної лексики, доходимо висновку, що семантична структура термінології включає сукупність структурних відносин на чотирьох рівнях – термінології загалом, ТСГ, окремого терміна та окремого значення терміна.

Структура термінології охоплює сукупність ТСГ, а структура ТСГ є сукупністю термінологічних одиниць, пов'язаних відносинами співвідпорядкованості (наприклад, гіпероніми та гіпоніми, синоніми й антоніми і т. п.).

Структура терміна містить сукупність елементів семантичної структури, а також ієрархію сем у значенні багатозначних термінів.

Структура окремого значення терміна репрезентує сукупність макро- та мікрокомпонентів (сем) [Див.: 78, с. 86–102]. Так, вивчення семантичної структури термінології та внутрішньосистемних зв'язків між її елементами має спиратися на її рівневу організацію.

Зіставляючи терміни ТГ та ЛСГ, учені вказуючи на їх подібність, перераховують спільні ознаки, серед яких – обов'язковий логічний зв'язок між елементами групи. Лінгвісти наголошують, що системність елементів ТГ забезпечується координованістю «семантичної деривації та однаковості лексико-семантичних варіантів слів». Усі елементи ТГ об'єднані певною диференційною ознакою, що притаманна кожному з них [Див. докл. 3, с. 230–231].

Внутрішньосистемні зв'язки роблять термінологічну систему цілісною, дозволяючи сукупності термінів самостійно функціонувати та розвиватися. Терміносистему, як і мовну систему загалом, можна охарактеризувати одночасно як матеріальну й абстрактну.

Матеріальності терміносистема набуває, наприклад, у графічних знаках термінографічного видання, а абстрактності їй додає той факт, що вона відноситься до знакових моделей.

Терміносистема штучна та керована, оскільки терміни переважно створюють спеціально, і сама система піддається впорядкуванню. Вона є

частково детермінованою, певною мірою відкритою, гетерогенною (різнорідною за складом) та структурованою (має структуру).

Обмежений характер відкритості терміносистеми підкреслюється у працях зарубіжних і вітчизняних дослідників: терміносистема відкрита не для всіх елементів, а лише для тих, що сприяють адекватному відображенню розвитку відповідної галузі, знаковою моделлю якої вона є, і не порушують існуючі семантичні зв'язки, а лише закономірно доповнюють їх. Індивідуальна ж характеристика кожної терміносистеми складається з формальних, семантичних, історичних, функційних та інших ознак [Див.: 120, с. 176; 68, с. 1; 105, с. 12].

На початковому етапі розвитку термінології, виокремлювалися вимоги до терміносистеми (системність, виразність, зрозумілість, точність, вичерпний характер), і системність визнавалася найбільш значущою.

У роботах Д. Лотте умовою системності вважається те, що терміносистема повинна ґрунтуватися на класифікації понять; ознаки та поняття терміна повинні виділятися на підставі класифікаційних схем; терміни повинні мати спільність з іншими ТО в кожній конкретній ТС [Див. про це: 51, с. 10]. Так, спочатку висувалася ідея про те, що системність безпосередньо залежить від властивостей складу елементів, що входять до її складу – термінів.

У 80-і рр. XX ст. системність термінологічної лексики почала визначатися певною низкою ознак: функцією ТС та її елементів і зв'язками між цими елементами [17, с. 76]. Так, системність можна розглядати як загальну ознаку, характерну й для термінологічної лексики, і для її окремого елементу – терміна, а термінологію – як підсистему загальної системи мови. Системність є вимогою, ідеальним результатом, що досягається в практичній термінологічній діяльності, спрямованій на впорядкування термінології.

Сучасні уявлення про системність терміна спираються на праці Д. Лотте, який на важливості понятійної системності [Див.: 32, с. 34], та О. Реформатського, який виділяв також і формальну (словотворчу) системність [81, с. 166].

Деякі дослідники пропонують розрізняти поняття *системність* і *систематичність* терміна, що, на наш погляд, є виправданим. Під системністю терміна розуміємо «іманентну властивість належності кожного терміна до певної системи термінів», а систематичність терміна – «відображення за формою терміна його місця в системі термінів і зв'язків з іншими поняттями» [19, с. 38].

С. Гриньов виокремлює три ступеня відображення особливостей денотата у формі терміна:

1) образна вмотивованість терміна, тобто властивість терміна створювати уявлення про денотат за допомогою асоціацій із загальновідомими поняттями (англ. *thumb* – 'слайдер на пошуковій панелі, що дозволяє проглядати зміст вікна програми') [19, с. 38];

2) категоріальність, або формальне вираження зв'язку терміна з іншими термінами, що допомагає визначити категоріальну належність поняття за формою терміна (наприклад, збіг суфіксів та опорних елементів складних і складених термінів, порівн.: англ. *spamblock*, *spamhaus*, *spamvertising* і т.п.) [19, с. 38];

3) дефінітивність, тобто відображення всіх необхідних ознак поняття, що дає змогу зрозуміти значення терміна, не вдаючись до його дефініції (наприклад, англ. *user identifier*) [Дв.: 19, с. 38].

Систематичність терміна безпосередньо залежить від типу його вмотивованості та повинна досліджуватися в рамках змістової структури терміна, точніше, його семантики.

Системність терміна повинна розглядатися в зв'язку із системними зв'язками термінологічної лексики, для якої й характерні системні процеси, що простежуються в системі загальної лексики.

Питання про подібність та відмінності системності термінологічної та загальної лексики досі залишається дискусійними.

Безсумнівно, подібність є, і вона закономірно пов'язана з мовною природою терміна, але «логічний суперстрат» терміна (специфіка спеціального

поняття, що відрізняється більшою точністю та вираженістю узагальнювальної і абстрагувальної функцій; наявність класифікацій відповідних наукових понять), специфіка сфери функціонування й інші особливості терміна порівняно з загальною лексикою, а також антропологічний чинник (тобто «втручання» людини в процес розвитку лексики) обумовлюють специфіку системності термінів [Див.: 40, с. 45; 59, с. 19].

На основі дослідження мікросистеми термінів зі сфери тенісу, О. Коваль класифікує методи дослідження термінології за аспектами, виокремлюючи власне лінгвістичні та екстралінгвістичні.

Серед суто лінгвістичних методів авторка пропонує виокремлювати такі:

- а) компонентний аналіз, суть якого полягає в розщепленні термінологічної одиниці на семи;
- б) аналіз дефініцій за лексикографічними джерелами та відповідними електронними ресурсами;
- в) метод «значення-смысл», мета якого – виявити загальну й незмінну сему та змінні смисли термінологічної одиниці [Див. про це: 36, с. 18].

У роботі, присвяченій термінології банківської системи в англійській та українській мовах, О. Петрина звертає увагу на специфіку застосування загальнонаукових методів дослідження у вивченні термінологічних одиниць. Так, мовознавиця виділяє такі методи:

- а) системний, що розглядає термінологічну одиницю як частину системи, тобто у «[її] зв'язках з іншими явищами тієї системи, до якої [вона] належить» [73, с. 175]. Цей метод підкреслює системний характер мови, у якій усі без виключення елементи пов'язані між собою [42, с. 29]. Такий підхід до мови допомагає у виявленні ключових закономірностей розвитку її терміносистем;
- б) описовий, що полягає у виокремленні та характеристиці термінологічної одиниці. Такий аналіз терміна та терміносистеми охоплює етапи (1) інвентаризації, (2) класифікації, (3) інтерпретації, (4) опису та (5) класифікації. Опис ТО повинен слідувати єдиній, чіткій схемі, тобто змішування різних моделей і теорій неприпустиме [73, с. 175];

в) спостереження, при якому «фіксують властивості та зв'язки терміноодиниць досліджуваної галузі», які потім систематизують у «таблиці та схеми» [73, с. 176];

г) зіставний, при якому встановлюються спільні та відмінні риси на всіх рівнях двох або більше зіставляваних мов [73, с. 176].

д) моделювання, у процесі якого результати аналізу термінів і терміносистеми та їхніх моделей переносяться на оригінал. Цей метод зазвичай використовують для встановлення структурних моделей ТО [73, с. 176];

е) класифікації, що дає змогу систематизувати ТО у схеми та таблиці задля їх розрізнення на основі їхніх унікальних ознак [73, с. 176];

є) кількісного аналізу, що дозволяє виявити частоту вживання тієї чи іншої ЛО. Крім того, метод застосовують при визначенні специфіки зв'язків між досліджуваними ТО та ТС та «кількісного співвідношення різних груп, видів та моделей виокремлених термінів» [73, с. 176].

Наголосимо, що погляди на об'єкт дослідження зіставного методу різняться, оскільки одні вчені вважають, що він зосереджений і на спільному, і на відмінному, а інші стверджують, що цей метод вивчає лише відмінні ознаки. Так, М. Вакуленко зазначає, що в контексті термінології, виявляють «відмінн(і) рис(и) мовної форми вираження та змістового наповнення термінів, їх структурних компонентів та елементів у різних мовах» [7, с. 18]. Мовознавець виокремлює такі методи:

а) індуктивний, що полягає в «узагальненн(і) часткових випадків використання термінів до встановлення закономірностей чи тенденцій розвитку терміносистем»;

б) дедуктивний, при якому ТО і ТС аналізуються на основі їхніх загальних характеристик, з яких потім виводяться конкретні.

Досліджуючи методологію наукової термінології, М. Вакуленко зосереджується на двох методах: аналітичному (АМ) та статистичному (СМ), називаючи їх «суто мовознавчими»; АМ шукає відповідь на питання «що правильно?», СМ – «що звично?» [7, с. 16-20].

Можна зробити висновок, що АМ зосереджується на якісному аспекті дослідження, а СМ – на кількісному. Застосовуючи АМ, дослідники ставлять за мету обґрунтувати існування та функціонування певної ЛО або правила. АМ є сукупністю і загальнонаукових, і власне мовознавчих методів, до яких входять компонентний аналіз, індуктивний і дедуктивний методи, лінгвостатистичний метод та ін. СМ констатує наявність певного мовного явища, не беручи до уваги його доцільність. Цей метод охоплює описовий метод, метод спостереження, зіставний метод тощо. Головною перевагою СМ є його орієнтація і на мову, і на мовлення; тобто за допомогою цього методу можна оцінити частоту та тенденції вживання певної мовної чи мовленнєвої одиниці [Див. докл.: 7, с. 16–20].

Беручи за основу дихотомію АМ та СМ вище названого мовознавця, доповнимо методологічну класифікацію О. Петрини такими загальнонауковими методами:

- а) порівняльно-історичний, що використовується для дослідження лише спільних рис форми та змісту ТО у двох чи більше мовах на різних історичних етапах;
- б) структурний, мета якого полягає у вивченні будови мови як самостійної системи, всередині якої усі елементи пов'язані за допомогою ряду лінгвальних зв'язків. У дослідженні терміносистеми, цей метод застосовують для дослідження ТО у її формальній та змістовій площинах;
- в) функційний аналіз, що допомагає виявити «особливості вживання термінів у наукових текстах і в повсякденному метамовленні фахівців» [45];
- г) гіпотез, при яких дослідження будується на основі припущень;
- г) ідеалізації, що застосовується для формулювання гіпотетичних моделей;
- д) формалізації, яку використовують для характеристики ТО «за допомогою формалізованої метамови опису» [Див. докл. про це: 45].

До суто лінгвістичних методів дослідження термінів відносять:

а) метод суцільної вибірки матеріалу, тобто процес пошуку номінацій для дослідження в спеціалізованих текстах та ТС споріднених галузей діяльності. Матеріалами для вибірки можуть слугувати і словники різних типів (тлумачні, термінологічні, перекладні, тлумачно-перекладні тощо) [Див. про це: 83];

б) аналіз дефініцій, коли визначаються всі ЛЗ слова чи словосполучення, тобто детально вивчається його змістове наповнення [50, с. 73]. Дефініція є ключовою під час виявлення особливостей співвідношення терміна з іншими елементами терміносистеми, оскільки, як зауважує О. Петрина, вона «виявляє семантичн(і) компонент(и) значення одного терміна в значенні іншого» [73, с. 176];

в) метод етимологічного аналізу, що передбачає виявлення походження тієї чи іншої ТО;

г) типологічний метод, що на основі мовного типу виокремлює специфічні, типові ознаки однієї мови на тлі інших мовних систем світу. Якщо спроектувати цей метод на вивчення термінології, то його мета полягає у виокремленні закономірностей типових для ТС певної мови;

г) словотвірний аналіз, що полягає в моделюванні процесу творення ЛО, зосереджуючись на «вияв(і) похідності, тобто твірної основи, словотворчого форманта, словотвірного значення, способу словотворення та словотвірного типу» [73, с. 176]. Під час дослідження ТС цей метод використовують для того, щоб дослідити процес термінотворення;

д) компонентний аналіз лексичних значень, мета якого поділити зміст терміна на семи, що дасть змогу детально розібрати зміст слова чи словосполучення та можливості його застосування в тому чи тому контексті;

е) опозиційний аналіз, що «служує для виділення різних класів мовних одиниць, визначення таксономії цих одиниць на підставі їх семантичної, релевантної розбіжності за однією диференційною ознакою при схожості інших, тобто опозиції» [73, с. 177]. Зауважмо, що цей метод споріднений із зіставним, оскільки в обох беруться до уваги лише відмінні ознаки. Однак у

процесі опозиційного аналізу зіставляються тотожні ознаки задля виявлення однієї диференційної, що вказала б на унікальність досліджуваних ТС;

є) дистрибутивний аналіз, в основі якого лежить оточення терміна [44]. Так, досліджуються зв'язки ТО з іншими складниками тексту, у якому вона вжита, та її лексико-семантичні зв'язки; тобто до уваги беруться явища синонімії, антонімії, паронімії і т.д.

ж) морфо-семантичний аналіз, що застосовується під час формулювання правил правопису термінів тієї чи тієї ТС;

з) метод акустичних інваріантів, що використовують у дослідженні інваріантних фонетичних ознак звуків у ТО.

Розуміння системності термінологічної лексики визначається тоді, коли з'ясовуються основні проблеми, серед яких:

- 1) розмежування видів сукупностей термінів та аналіз цих сукупностей;
- 2) визначення системних зв'язків, характерних і для терміна, і для загальної лексики;
- 3) створення підстав для об'єднання термінів у сукупності на основі системи понять цієї предметної галузі;
- 4) аналіз характеру відображення системних властивостей терміна в його дефініції.

2.2. Терміносистема та її ознаки

Поняття *терміносистеми* вважається суперечливим, оскільки його часто ототожнюють з *термінологією*. Однак сучасні мовознавці диференціюють ці два терміни, вважаючи їх взаємозалежними.

О. Плигун пропонує таку інтерпретацію поняттю *терміносистеми*: це «сукупність термінів, що піддана науковому опрацюванню, упорядкуванню шляхом уніфікації, стандартизації» [75, с. 171].

А. Д'яков, Т. Кияк та З. Куделько розглядають *термін* як частину *терміносистеми*, для якої характерна зв'язність та взаємозумовленість

елементів. Зв'язки у такій системі лінгвісти визначають як структуру ТС. Вище названі мовознавці наголошують на тому, що термін не може існувати поза ТС як системи взаємопов'язаних елементів, оскільки він є невід'ємним складником низки ЛО, що належать до певної галузі діяльності чи окремого типу явищ [24, с. 11].

На відміну понять *термінологія* та *терміносистема* вказує й В. Лейчик, який називає останню свідомо створеною сукупністю термінів. Так, учений наголошує, що ТС створюється не штучно, на відміну від термінології, яка є хаотично сформованою сукупністю термінів і через це не може адекватно відображати конкретної сфери діяльності [Див.: 48, с. 107].

ТС має чітку модель, у центрі якої – ключове поняття, що є ядром системи, від якого відгалужується низка інших понять на позначення виду, функцій, процесів тощо, що пов'язані між собою логічним зв'язком [Див.: 75, с. 171]. Зауважмо, що появі терміносистеми передують ґрунтовний розвиток галузі, у межах якої вона утворилася. Недостатньо розвинена діяльність не може мати ТС. Так, існує система вимог до ТС, що запропонована Л. Васенком [Див.: 9, с. 86]:

а) «цілісність», тобто наявність усіх необхідних елементів системи. Л. Штика визначає цілісність як сукупність термінів, що «має покривати всі елементи теоретичної конструкції певної галузі знань» [103, с. 5];

б) «відповідність суми частин цілому»: ідеться про здатність термінів певної системи повністю її описати. Автор наводить приклад з терміносистеми машинобудування, указуючи на те, що наявні в системі номінації на позначення деталей повинні дати детальний опис машини [9, с. 86];

в) «певна сталість терміносистеми», що відображає стан наукового знання на конкретному історичному етапі, який триває певний відрізок часу [9, с. 86];

г) «структурований характер терміносистеми», за якою розрізняють два види структури ТС – однорівневу лінійну та багаторівневу ієрархічну. Ієрархічність ТС відображена в таких мовних формах: творення ТО з кореневих слів (укр. *метал* – *металургія*), творення ТО внаслідок антонімічності (англ.

binary – non-binary) та градації (нім. *Die Vulkanisation – die Übervulkanisation*) і наявність однорідних термінів, тобто таких, що були побудовані на основі однієї і тієї ж моделі (наприклад, в англійській мові суфікс *-um* присутній у більшості хімічних елементів) [9, с. 86].

До складу ТС зазвичай входять чотири групи термінів – (1) основні, (2) базові, (3) похідні та (4) запозичені із суміжних сфер діяльності. Основні ТО складають ядро ТС, тобто є ключовими поняттями конкретної галузі. Базові ж поняття є загальнонауковими: вони присутні й у ТС інших сфер. Видові терміни – «видові чи аспекtnі різновиди основних і базових понять», а запозичені ТО логічно пов'язані із системою думки та діяльності досліджуваної галузі [103, с. 5].

2.3. Термін як проблемне питання сучасного мовознавства

Вплив глобалізаційних процесів на термінологію складно недооцінити, зважаючи на те, що мови світу завжди взаємодіяли між собою, унаслідок й існує така велика кількість запозичень у ТС різних мов. Одним з ключових чинників, що вплинули на такий своєрідний обмін термінами, є неоднорідний розвиток науки та людської діяльності загалом у різних куточках світу. Так, китайці, які винайшли шовк у III тисячолітті до н. е., стали авторами номінації на позначення цієї тканини, яка згодом поширилася в інших мовах. Це саме явище спостерігаємо й у наш час, коли термін, утворений унаслідок наукового чи технічного відкриття, проникає з мови походження в численні мови-реципієнти. Як відзначив Ю. Люкшин, нині відбувається активна інтернаціоналізація ТО [Див.: 54, с. 144]. Справді, міжмовна взаємодія відіграє ключову роль у формуванні сучасних ТС. Як стверджує вище зазначений дослідник, невід'ємними елементами міжмовної взаємодії та, відповідно, інтернаціоналізації термінів є стійкі міжмовні зв'язки та термінологічні стандарти. Під вплив інтернаціоналізації особливо підпадають терміни зі сфери суспільних наук. О. Кринець наголошує, що «наукова картина світу змінюється

не лише з розвитком науки та техніки, а й унаслідок перетворень, що відбуваються в певному суспільстві» [44, с. 134]. Терміни зі сфери суспільних наук є найбільш динамічними та суб'єктивними, оскільки «більшою мірою зазнають впливу різних ідеологій, певного світогляду» [44, с. 134]. Названа ТС дуже чутлива до змін, що відбуваються в суспільстві, тому, як наслідок, миттєво реагує на них, відображаючи їх у своєму складі.

Слово *термін* походить від латинського *terminus* – ‘межа, кордон, прикордонний знак’. Головна ознака терміна – прагнення до граничної точності в позначенні предмета або явища. Кожна сфера діяльності має свою термінологічну систему.

Незважаючи на значну кількість досліджень, присвячених питанням термінології, досі не існує загальноприйнятого визначення терміна. Як справедливо зауважує Л. Капанадзе, «якщо підсумувати всі дослідження, присвячені науковій термінології, то можна дійти висновку, що немає одиниці більш багатогранної та невизначеної, ніж термін» [33, с. 247]. Причини цього явища зумовлені особливостями описуваного об'єкта, ступенем його вивчення та принципово різними позиціями дослідників стосовно природи описуваного об'єкта. У своїх визначеннях автори намагаються протиставити термін і нетермін, підкреслюючи відмінність то у функції, наприклад В. Виноградов та Г. Винокур, то у сфері вживання, як-от В. Головін, то в семантиці – Н. Баскаков.

Термін – це слово (або поєднання слів), що є офіційно прийнятою та узаконеною назвою поняття науки, техніки, мистецтва та ін. Як правило, термін однозначний у системі відповідної термінології, що відрізняє його від слів поза ТС. Терміни можуть бути вузькоспеціальними та загальними, тобто такими, які можуть вживати не тільки фахівці однієї галузі знань. Термін входить в загальну термінологічну систему мови, а до його особливостей відносяться (1) системність, (2) наявність спеціального визначення (дефініції), (3) тенденція до однозначності всередині свого термінологічного поля, (4) відсутність експресії та (5) стилістична нейтральність [Див.: 51].

Найбільш поширеною вважаємо класифікацію термінів за відповідними галузями науки та професійної діяльності. В основі цього виду класифікації лежить екстралінгвальний чинник розрізнення галузей наук, професій і т. п., що дає можливість визначити його як семантичний, оскільки в цьому разі терміни групуються за семантичною ознакою; тобто кожен термін певної тематичної групи має архісему, що свідчить про його належність до певної науки. Так, усі терміни тематичної групи галузі хімії мають архісему «ті, що відноситься до хімії», а терміни, що називають поняття з галузі металургії, мають архісему «ті, що відноситься до металургії» і т.п. [99, с. 217].

Класифікація термінів, запропонована В. Акуленко, визначається як семантична, оскільки вона базується на розрізненні найбільш істотних семантичних ознак різних ТС, за якими стоять найбільш загальні відмінності видів людської діяльності [Див.: 1, с. 115]. Авторка пропонує об'єднати терміни в такі групи:

а) офіційно-ділові терміни, що виражають соціально обумовлені, точно визначені законами, договорами або суспільною практикою поняття офіційно ділового спілкування;

б) наукові терміни, що виражають наукові поняття про більш загальні явища та закономірності об'єктивного світу;

в) технічні терміни, що дають точні найменування типовим предметам, процесам або явищам у певній галузі спеціальної діяльності, науки або техніки. До них відноситься й технічна номенклатура, що відрізняється, не предметно-логічними, а називним значеннями і відсутністю системності;

г) суспільно-політичні терміни, що виражають точні наукові поняття суспільно-політичного життя і входять до складу систем аналогічних термінів. До них відноситься суспільно-політична лексика, яскравою ознакою якої є те, що вона передає «загальнонародні» поняття про явища суспільно-політичного життя [Див. докл.: 1, с. 115].

В основі проблеми визначення поняття *термін* лежить виявлення відмінностей між ним, професіоналізмами та номенклатурною лексикою. Ці

поняття досить складно розрізнити, оскільки їхні категорії нестабільні; так, цілком можливою є конверсія з однієї групи ЛО в іншу, «що значною мірою ускладнює однозначне розв'язання проблеми класифікації спеціальної лексики» [70, с. 50].

Отже, термін – це загальноприйнята та унормована назва на позначення понять з певної сфери діяльності, наприклад, укр. *дієз (музика)*, англ. *immune system (медицина)*, нім. *Der Leitartikel (журналістика)* і т.д.

А. Д. Хаютін, В. М. Лейчик, С. В. Гриньов виокремлюють також прототерміни, передтерміни, терміноїди та псевдотерміни [Див.: 70, с. 50].

Прототермінами називають своєрідні спеціальні уявлення, що виникли перед зародженням певної науки. Деякі прототерміни можуть згодом перетворитися в терміни з появою відповідної науки, інші ж можна вживати як ненаукові еквіваленти усталених термінів.

Передтерміни – це назви на позначення ЛО, що знаходяться в процесі набуття ознак повноцінних термінів, куди належать новосформовані поняття. До таких зазвичай відносять описові звороти, сурядні словосполучення та словосполучення з дієприкметниковими зворотами. Передтерміни є досить нестійкими, а слова, які до них входять, рано чи пізно або стають термінами, або зникають.

Терміноїди – «спеціальні слова, що називають так звані натуральні поняття, тобто ті, які ще недостатньо сформовані, їх неоднозначно розуміють, і вони не мають чітких меж і дефініцій» [69, с. 51], а *псевдотерміни* позначають нереальні або помилкові поняття.

Відзначмо, що проблема тлумачення поняття *термін* тісно пов'язана з труднощами класифікації спеціальної лексики. Про це пише Т. Луковенко, який намагається розшифрувати *терміни* та *професіоналізми*, що мають систему спільних ознак. Учений тлумачить *професіоналізм* як такий, що «на відміну від термінів ... порівнює денотат з іншими явищами на основі якоїсь однієї, навіть не головної, зовнішньої ознаки подібності» [52, с. 263]. А. Калінін вбачає відмінність між вище названими типами спеціальної лексики в їхніх рівнях

офіційності та усталеності [52, с. 140]. Цей учений вважає, що *професіоналізм* – менш офіційна одиниця, ніж термін. Іншими словами, він є загально вживаним у колі представників певної професії, а не галузі науки загалом, а термін має узаконений статус у науці. Іншу думку висловила Ю. Сложенікіна, яка розрізняє термін та професіоналізм за типом мовлення, у якому кожен з них функціонує [52, с. 20–21]. Дослідниця дійшла висновку, що термін уживається частіше в писемному мовленні, а професіоналізм – в усному.

Н. Безгодова розглядає терміни, професіоналізми та номенклатуру як такі, що містять частину ознак. Учена вважає, що термін «має спеціальне значення, що виражає й формує професійне поняття й уживається в процесі пізнання й засвоєння наукових об'єктів і відношень між ними» [3, с. 459]. Професіоналізмами вона називає слова чи словосполучення, притаманні представникам певної професії. Номенклатурна лексика – це «сукупність назв (номенів) конкретних об'єктів певної галузі науки, техніки, мистецтва тощо» [3, с. 461].

На перший погляд, важко знайти суттєві відмінності між цими термінами, оскільки всі вони позначають поняття з конкретної галузі людської діяльності. Однак, як стверджує Г. Винокур, терміни позначають абстрактні поняття, а номени (одиниці номенклатурної лексики) – конкретні [12, с. 8]. О. Реформатський відзначає, що номени зазвичай позначають одиничні поняття, тобто назви гір, морів, організацій тощо. Наприклад, якщо *гора* – це термін, то *Еверест* – номен [81, с. 49].

2.4. Дослідження мікросистеми термінів зі сфери ІТ в лінгвістиці

Формування термінологічних систем – складний процес, що безпосередньо пов'язаний з формуванням сфер діяльності, розробкою систем понять певної галузі, творчим пошуком та використанням лінгвістичних засобів для адекватного відображення поняттєвої системи. Розмірковуючи про

логіко-лінгвістичний характер формування термінології, дослідники (наприклад, М. Володіна, В. Лейчик) виділяють стихійний та значущий етапи.

Стихійність та свідомість на різних етапах формування термінології інтернету в ступенях вияву чергувалися. Під час створення інформаційних мереж і появи ключових понять певної галузі та відповідних термінів на їх позначення інтернет був мінімально поширеним, терміни створювалися й були відомі вузькому колу фахівців, а термінологія відчувала лише незначний вплив ззовні. Надалі Інтернет ставав надбанням більш широкого кола користувачів (спочатку військових, працівників освіти, потім користувачів різних рівнів та кваліфікації), що призвело до диференціації спеціальної лексики на мову професіоналів і мову користувачів.

Із удосконаленням рівня володіння комп'ютерними та інтернет-технологіями (сьогодні, щоб створити сайт, не обов'язково бути фахівцем з веб-дизайну, а відправити електронну пошту для багатьох є набагато простішим, ніж використовувати традиційні засоби комунікації) ця межа стає все більш умовною. Поширення інтернету в останні роки подібно до снігової лавини з величезною швидкістю поглинає все на своєму шляху. За світовими статистичними даними [113], більша половина світового населення сьогодні має доступ до інтернету. Такі екстралінгвістичні чинники не можуть не відобразитися на процесі формування та розвитку ТС.

Перерахуємо періоди формування основних понять галузі Інтернету [Див. докл.: 43]:

1) 1962–1969 рр. – підготовчий етап (англ. *online*, *teleconference*, *data transfer* та ін.);

2) 1969–1978 рр. – народження ARPANET (Advanced Research Projects Agency Network) (англ. *Interface Message Processor (IMP)*, *Network Control Program (NCP)* та ін.);

3) 1978–1984 рр. – зрілість ARPANET (*voice mail*, *electronic mailbox*, *multi-media* та ін.);

4) 1984–1991 pp. – епоха NSFNET («Мережа для науки») (*DNS (Domain Name System), Internet, Information Superhighway, virtual, Internet worm* та ін.);

5) 1991–1995 pp. – нова ера та комерціалізація інтернету (*Internet Network Information Center, Web, website, homepage* та ін.);

6) 1995 й дотепер – новітній час (*RealAudio, Push technology, dot com, intermercial, peer-to-peer communication, macrovirus, flash-worm* та ін.).

Популярна концепція подальшого розвитку Всесвітньої павутини – створення семантичної павутини, що є надбудовою над існуючою Всесвітньою павутиною, що має за мету зробити розміщену в мережі інформацію зрозумілішою для комп'ютерів. Для створення зрозумілого комп'ютеру опису ресурсу, у семантичній павутині використовують формат RDF (Resource Description Framework), в основі якого – синтаксис XML та ідентифікатори URI для позначення ресурсів [Див.: 65].

Існують окремі теорії з різних питань галузі інтернету, наприклад, право та інтернет [Див. докл.: 53; 55; 86], але не можна сказати, що існує лише одна теорія, що повністю охоплює систему понять цієї галузі. Навіть у період формування основних понять терміносистеми інтернету існувало кілька теорій, оскільки розвиток мережевих технологій і на початковому етапі концентрувався в кількох незалежних центрах. Наприклад, розробкою теоретичних передумов для створення захищених мереж передачі даних із комутацією пакетів у США займалися в трьох наукових центрах: Массачусетському технологічному інституті (MIT), RAND Corporation та англійській Національній фізичній лабораторії (NPL).

Існує мова для спеціальних цілей, що сформувалася на основі англійської мови [Див.: 12], словниками термінів Інтернету [Див.: 112], монографіями [Див.: 108].

Беручи до уваги дані для уточнення, доходимо висновку, що інтернет є ТС у процесі свого формування, ядро якої утворилося протягом досить короткого проміжку часу, але сама система розвивається до сьогодні. Щодо

способів формування термінів, то ТС є комплексною системою та включає всі традиційні способи: семантичний, морфологічний та синтаксичний.

Мікросистема термінів зі сфери ІТ невпинно збагачується внаслідок швидкого розвитку комп'ютерних технологій. Джерелом термінів у цій галузі є англійська мова, що домінує у світі техніки та онлайн мережі, а це пов'язано із суттєвим внеском США в розвиток цієї сфери та статусу англійської як лінгви франки. Переважна частина ІТ термінів у більшості мов світу є запозиченнями з англійської.

Сьогодні українські мовознавці все більше присвячують свої праці дослідженню лексики ІТ, яка є активно вживаною і серед представників професій із цієї галузі, і серед тих, хто не працює в ІТ. Учені досліджують сфери та тенденції вживання термінів ІТ, шляхи їх творення, способи перекладу тощо. Особливо актуальною є проблема, що сфокусована на вивченні способів проникнення термінів ІТ з англійської в українську. Так, О. Філь виокремлює транслітерацію (англ. *server* – укр. *сервер*) та транскрибування (англ. *megabyte* – укр. *мегабайт*) як типові шляхи перекладу англійської термінології на українську мову [71, с. 33]. В. Патріарх доповнює цей список прийомами калькування та експлікації.

Дослідниця називає калькування (буквальний переклад) найпоширенішим шляхом засвоєння комп'ютерної лексики в українській та німецькій мовах, наприклад: *flowdiagram* – *der Stromlaufplan* – *блок-схема* [71, с. 33].

Експлікація (роз'яснення) багатослівна, що є її слабкістю в порівнянні з калькуванням: *boot* – *das Booten* – *початкове завантаження системи* [71, с. 33]. Така передача іноземного терміна є досить незручною та непрактичною для мовця, проте за її допомогою можна перекласти кожне слово чи словосполучення.

І. Ментинська зосереджується на походженні та формуванні ТО у галузі комп'ютерних технологій. Ця дослідниця виділяє три групи таких термінів [59]:

а) питомі українські номінації:

1) власне галузеві – такі, що походять від українських слів, наприклад: *зчитувач, самопуск, завантажувати* тощо;

2) міжгалузеві – такі, що були перенесені з однієї ТС в іншу. Так, ІТ запозичила систему термінів з галузей математики (*обчислення*), фізики (*роз'єм*), радіотехніки (*сигнал*) та лінгвістики (*мова /програмування/*);

3) терміни, сформовані внаслідок метафоризації або метонімічного перенесення (*робочий стіл, кошик, заставка*).

Б) давні іншомовні запозичення, що походять з грецької (*символ, тезаурус*), латини (*об'єкт, реєстр*), німецької (*інформатика, кегель*), французької (*формат, пароль*) та італійської (*портал, трафарет*) мов.

В) нові іншомовні запозичення, що з'явилися відносно недавно.

Процес формування терміносистеми подальшого постійного розвитку наукової думки, поглиблення знань за вивченим об'єктом пов'язаний з появою нових одиниць, їх входження в систему та освіту різного роду зв'язків між ними, зокрема й логіко-лінгвістичних.

Постійний розвиток спеціальної лексики робить проблемним існування сукупностей спеціальних номінацій, що складаються лише з термінів. Тому, розмірковуючи про термін як про спеціальну номінацію, що входить до складу терміносистеми, і про спеціальні одиниці, близькі до термінів (професіоналізми, квазітерміни), необхідно уточнити, у яких видах сукупностей ці одиниці зустрічаються.

Термінологія (терміносистема) становить найбільш типову (ядерну) частину спеціальної лексики. Таке трактування зближує поняття *спеціальна лексика* з поняттям *термінологічного поля*. Наприклад, Н. Сербіновська стверджує, що термінологічне поле включає «ядро, заповнене взаємопов'язаними та взаємозумовленими термінами (це і є терміносистема), і периферію, елементи якої тією чи тією мірою відрізняються від одиниць ядра» [85, с. 11]. У межах поля спостерігається переміщення одиниць, зміна статусу, утворення нових системних зв'язків.

2.5. Термінологічні словники зі сфери ІТ

На сьогодні існує значна кількість словників ІТ-термінів, що почали друкуватися в 1990-і роки ХХ ст., коли Україна набула незалежності. Справді, лексикографічні процеси в галузі ІТ особливо активізувалися в той період, коли Україна як незалежна держава почала налагоджувати зв'язки з іноземними країнами, стаючи частиною наукового світу та долучаючись до міжнародних проєктів. Як слушно зазначає Л. Симоненко, у той час Україна суттєво збагатила свою наукову спадщину світовими традиціями та відкриттями, що й спонукало до розвитку ТС комп'ютерних технологій [Див. про це: 60].

І. Ментинська та Г. Наконечна наголошують на цінному вкладі українських наукових спільнот за кордоном у розвиток української термінології ІТ [Див.: 60, с. 170]. Так, у 1990-у році в Канаді П. Фединський, Т. Городиська, Т. Кінен та Р. Робін видали «Українсько-англійський словник комп'ютерної термінології і англо-українські терміни», головною перевагою якого є відсутність мови-посередниці під час перекладу термінів, якою найчастіше була російська у вітчизняній лексикографії.

Звернімо увагу й на інший перекладний словник – «Англо-український та українсько-англійський словник з інформатики та обчислювальної техніки», – виданий О. Коссаком та Р. Кравець у 1995-у році. Словник містить 15 тис. англійських термінів та понад 20 тис. українських варіантів перекладу. Серед перекладних словників важливе місце посідають і українсько-російські, зокрема такий, як, наприклад, «Російсько-український словник наукової термінології: Математика. Фізика. Техніка. Науки про Землю та Космос» (уклад. В. Гейченко та ін.) 1998-го року видання.

У другій половині 1990-х років збільшилася кількість українських тлумачних словників зі сфери ІТ. Найвідомішими є такі: «Комп'ютерознавство: українсько-російсько-англійський навчальний тлумачний словник. Основні терміни: близько 2500 термінів», укладений А. Прокопенком, М. Гінзбургом та В. Вайнером у 1997-му році; «Короткий англо-український тлумачний словник

з комп'ютерної техніки», укладений Р. Сіренком та ін. у 2005-у р., та «Тлумачний словник з інформатики» за редакцією Г. Півняка, виданий у 2010-у році. Сильною стороною цього тлумачного словника з ІТ є ґрунтовна експлікація ТО, що часто супроводжується прикладами, які ілюструють практичне застосування того чи того поняття. Так, автори «Тлумачного словника з інформатики» стверджують, що «однією з найважливіших компонент словника є подання, з одного боку, багатофункціональності того самого терміна, а з іншого боку, його багатоплановості» [Півняк, с. 17]. Укладачі цього словника вказують на те, що одна ТО може мати кілька відтінків та вживатися в різних сферах, що укладачі словника і ставлять за мету.

Не менш важливе значення мають словники комп'ютерного сленгу, якими послуговуються не лише фахівці, а й звичайні користувачі комп'ютерної техніки та інтернету. Сленг є одним із суттєвих джерел поповнення лексичного складу мови. Англо-український словник комп'ютерного сленгу має велику кількість слів та синонімічних рядів, як наприклад: *computer* > *комп* – *апарат* – *машина* [Див. про це: 95, с. 286].

Висновки до розділу 2

Термін і термінологія сьогодні належать до основних понять мовознавства. Їх активно вивчають. Існує багато варіантів тлумачень та характеристик цих понять, що виявляється в чисельних класифікаціях. Учені звертають увагу на методи дослідження термінів і терміносистем, виділяючи серед них і загальнонаукові, і суто лінгвістичні.

Думки вчених щодо визначення поняття *термін* суттєво розбігаються, що зумовлено проблемою розрізнення складників спеціальної лексики, зокрема *професіоналізмів* та *одиниць номенклатури*.

Отже, термін – це офіційна та узаконена номінація на позначення наукового поняття в тій чи тій сфері людської діяльності. Основна його

відмінність від професіоналізму полягає саме в рівні офіційності та в нормованості, оскільки професіоналізм є менш офіційним ніж термін. Що стосується номенклатурної лексики, то вона позначає конкретніші поняття, ніж терміни.

Термін – це спеціальна номінація, яка має низку формальних та семантичних ознак слова чи словосполучення, що позначає певне за змістом та обсягом спеціальне поняття в системі понять існуючої галузі науки або спеціальне поняття в абсолютно новій сфері діяльності, що утворюють разом з подібними одиницями терміносистему.

Термін, утворений на основі слова за загальними для обох законами, відрізняється від слова лише функцією позначення спеціального поняття (логічним суперстратом), що веде до функційно-семантичної та структурно-граматичної своєрідності.

Семантичні, формальні та прагматичні вимоги до терміна реалізуються у вигляді тенденцій розвитку терміносистем і в сукупності відображають, наскільки близько терміносистема відповідає ідеалу, але жодна з вимог не може вважатися абсолютною відмінною рисою терміна, оскільки існують терміни, які не відповідають тій чи тій вимозі.

Термінологічна дефініція репрезентує суттєві ознаки об'єкта, а також специфічні характеристики, що відрізняють поняття, позначене терміном, від суміжних з ним. Вона також визначає місце термінологічного поняття серед інших понять відповідної галузі та вказує на вид зв'язків з найближчими поняттями. При наявності різних видів дефініцій окремі ознаки (наприклад, родо-видові) є найбільш характерними, оскільки найкращим чином указують на місце терміна в терміносистемі і, відповідно, на місце термінологічного поняття в системі понять.

Незважаючи на різноманіття визначень поняття *система*, більшість з них підкреслюють одні і ті ж ознаки поняття: взаємозв'язок елементів, порядок, цілісність, загальна функція. Терміносистема є частиною загальної мовної системи та характеризується як збалансована стійка сукупність існуючих

елементів та тих, що з'являються. Терміносистема підтримує необхідні зв'язки в процесі свого цілісного функціонування.

І термінологія, і терміносистема є організованими феноменами, що містять певні системні характеристики; ідеться лише про відмінність у ступені впорядкованості. Системність термінологічної лексики має свої особливості через специфіку елементів системи – термінів, хоча основні системні зв'язки загальної лексики характерні й для термінологічної лексики. Специфіка терміна виявляється в його співвіднесеності зі спеціальним поняттям відповідної предметної галузі, тому вивчення системності терміна та розуміння сукупності термінів як системи передбачає аналіз понятійної системи термінології та системності дефініцій терміна, що розкривають поняття відповідної галузі людської діяльності.

Існує чимало словників ІТ-термінів, серед яких тлумачні, перекладні та тлумачно-перекладні. Українські словники ІТ-термінів почали з'являтися відносно недавно, у 1990-х роках ХХ ст., що пов'язано зі здобуттям Україною незалежності. Значний унесок у розвиток вітчизняної лексикографії зробили українські наукові центри Європи та Америки, де й почали видавати словники термінів зі сфери ІТ. Відзначмо, що існує і словник комп'ютерного сленгу, що є одним з головних джерел поповнення лексики ІТ.

РОЗДІЛ 3

НЕОЛОГІЗМИ ЗІ СФЕРИ ІТ У СУЧАСНІЙ АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

3.1. Тематична класифікація термінів зі сфери ІТ у сучасній англійській мові

Розглянутий у цьому розділі матеріал, зібраний з відповідних словників, дає змогу розділити відібрані неологізми на п'ять тематичних груп. Сучасна англійська мова є відкритою для новоутворень, що можуть використовуватися в різноманітних контекстах, тому деякі слова з вибірки можуть належати до кількох тематичних груп залежно від сфери їх використання.

3.1.1. Тематична група «Інтернет та інтернет-комунікація»

Перше точне визначення терміна *Інтернет* було дано лише на двадцять шостому році його існування, тобто в жовтні 1995 року Федеральною мережевою радою США (Federal Networking Council). У цій дефініції наголошувалося, що Інтернет є частиною глобальної інформаційної системи, логічно пов'язаної зі своїм унітарним адресним простором на основі протоколу IP або вдосконалених розширень. Також Інтернет може підтримувати зв'язок за допомогою Transmission Control Protocol/Internet Protocol (TCP / IP) або його розширень та протоколів, сумісних з IP. Інтернет надає, використовує або робить доступними послуги високого рівня, в основі яких лежать комунікації та пов'язана з ними інфраструктури [Див. про це: 18, с. 71]. З огляду на теорію комунікативної лінгвістики А. Соколов пропонує визначення Інтернету, що актуалізує 3 його функції. На думку зазначеного автора, Інтернет – це глобальний комунікативний канал, що забезпечує передачу мультимедійних повідомлень по всьому світу (комунікативно-просторова функція) та загальнодоступне зберігання інформації (комунікативно-часова функція). Також інтернет є допоміжним засобом соціалізації та самореалізації

особистості (комунікативно-соціалізувальна функція). Виходячи з функцій Інтернету, А. Соколов дає узагальнене визначення терміна, називаючи Інтернет глобальною соціальною та комунікативною комп'ютерною мережею, призначення якої – задовільнити особисті та групові потреби у спілкуванні, використовуючи комунікативні технології [87, с. 208].

І. Розіна тлумачить поняття *інтернет-комунікація* як спілкування в Інтернеті з використанням електронних повідомлень для формування знань та взаєморозуміння в системі засобів масової інформації, контекстах та культурах [82, с. 32]. Це визначення враховує такі важливі компоненти процесу спілкування, як його цілі, характер комунікативного середовища (електронний / цифровий), форма інформативного складника цього процесу, а також висвітлення різних форм соціальної комунікації.

У цьому дослідженні виокремлено 55 ЛО на позначення понять, що належать до тематичної групи «Інтернет та інтернет-комунікація». До них відносимо *captcha* – ‘система автентифікації, розроблена для того, щоб комп'ютер міг відрізнити людину від робота, як правило, для того, щоб уникнути спаму та зловживання функціями вебсайту’ [123], *vlog* – ‘блог, що складається переважно з відеоматеріалу’, *hashtag* – ‘на веб-сайтах чи в соціальних мережах: слово або фраза, перед якими стоїть знак #, і використовується для ідентифікації повідомлень, що стосуються певної теми’, *meme* – ‘зображення, відео, фрагмент тексту тощо, як правило, жартівливого характеру, що швидко поширюється користувачами Інтернету’ тощо.

Цю тематичну групу можна поділити на такі підгрупи:

1. Різні види онлайн-ресурсів. Наприклад:

century-21 site (n.) – ‘сайт 21-го сторіччя’ – онлайн-ресурс, що змінив своє місце розташування, зберігши на колишньому місці лише посилання на нову адресу [123];

stalker site (n.) – сайт, що був створений фанатом певної знаменитості, на якому він викладає всю відому йому інформацію про зірку, показуючи своє нездорове захоплення нею [124];

horizontal portal (n.) – ‘горизонтальний портал’. У цьому разі прикметник *horizontal* є метафорою та означає ‘широкий’, тим самим указуючи на широкий спектр послуг, що пропонуються онлайн ресурсом [124];

vertical portal (n.) – ‘вертикальний портал’ – онлайн ресурс, призначений для певного кола користувачів, які цікавляться тією чи тією тематикою і утворюють певну «вертикаль» [124];

hit-and-run page (n.) – ‘сторінка, що після отримання певної кількості відвідувань та заробивши на рекламі, припиняє своє існування, блокується системним адміністратором через зниження загальної швидкості роботи мережі’ [124].

2. Різні види діяльності онлайн. Наприклад:

blogspotting (n.) – ‘процес пошуку інформації, що цікавить користувача, у блогах’ [124];

Google bombing (n.) – ‘створення великої кількості інтернет-сторінок з посиланнями на певний онлайн ресурс, що дозволяє йому знаходитися на перших позиціях результатів пошуку в системі Google, якщо користувач вводить текст посилання’. *Google bombing* можна перекласти як ‘бомбардування пошукової системи Google’ [124];

egosurfing (n.) – ‘процес пошуку в інтернеті згадок чи посилань на самого себе’ [124];

nooksurfer (n.) – словотворчий суфікс *-er*, що є типовим для назв осіб. ‘Про людину, яка має звичку відвідувати обмежену кількість вебсайтів’. Так, користувач зазвичай обирає лише ті сайти, які йому подобаються [124];

fleshmeet (n.) – ‘«реальна» зустріч людей, які зазвичай спілкуються в інтернеті’ [124];

web rage (n.) – ‘лють, яку викликають у користувача проблеми, що періодично виникають в інтернеті’. Серед таких труднощів – повільне завантаження, неіснуючі посилання, складність пошуку потрібної інформації і т. д. [124].

3.1.2. Тематична група «Спеціалісти у сфері ІТ»

На сьогодні професія ІТ-спеціаліста стає дедалі важливішою та популярнішою за рахунок зростання ролі інтернету та комп'ютерних технологій у різних сферах життя людини. Ця тенденція знайшла своє відображення й у мові. Так, на позначення людей, зайнятих у сфері КТ, використовують такі англійські терміни (20 ЛО):

alpha geek (n.) – ‘головний спеціаліст; людина, яка краще за всіх працівників певного офісу або відділу розбирається в комп'ютерах’ [124];

information broker (n.) – ‘людина, яка продає інформацію про ту чи ту фірму або компанію, здобуту за допомогою ретельних досліджень або із застосуванням корпоративного шпигунства’. Поняття виконує евфемістичну функцію [124];

information tamer (n.) – ‘приборкувач інформації’ – автор, який спеціалізується на написанні робіт, у яких пояснюють складні поняття з галузі науки, комп'ютерної справи і т.д. [124];

sysadmin (n.) – ‘сисадмін’ – скорочена форма до ‘системний адміністратор’, який відповідає за правильну, безперебійну роботу комп'ютерної техніки та програмного забезпечення [122].

3.1.3. Тематична група «Робота на комп'ютері»

Серед досліджуваних ЛО, 25 одиниць складають терміни цієї тематичної групи. До неї входять:

affective computing (n.) – ‘технологія, що дозволяє за допомогою біометричних сенсорів визначати фізичні характеристики, пов'язані з відображенням емоцій, а також моделювати їх за допомогою комп'ютера’. У цьому слові для передачі процесуальної дії використовується словотворчий суфікс *-ing* [124];

calm technology (n.) – ‘технологія, що не видає своєї присутності до того часу, поки в користувача не виникне потреба скористатися нею для вирішення проблеми, що виникла’ [124];

mixed reality (n.) – ‘оточення змішаного характеру, що об’єднує віртуальну реальність і реальний світ’: "Next up will be mixed reality computing where special glasses or headsets project an image of a computer screen that appears to be just a few feet in front of the user" [124].

3.1.4. Тематична група «Безпека та приватність»

До цієї тематичної групи відносимо 20 одиниць, що складають 10 % усієї вибірки. Серед термінів цієї тематичної групи є такі:

facial technology (n.) – ‘технологія ідентифікації, що враховує риси обличчя людини’ [124];

passface (n.) – ‘використання фотографії людини замість буквено-цифрового пароля для доступу в систему’ [124];

iris code (n.) – ‘надання певній особі доступу в систему або до певного ресурсу, що охороняється шляхом сканування райдужної оболонки ока та зіставлення отриманого результату з наявною в базі даних інформацією про цю людину’ [124];

privacy management (n.) – ‘така організація власної діяльності в Інтернеті, що спрямована на збереження максимальної секретності й полягає в нерозголошенні персональної інформації’ [124];

back hacking (n.) – ‘зворотнє хакерство’, тобто спроба злавити комп’ютерного шпигуна, вистеживши, як він потрапляє в систему [124];

white hat hacker (n.) – ‘хакер, який, виявивши вразливість у програмі, повідомляє про це її власника’. Словосполучення *white hat* означає ‘позитивний герой’ і часто вживається іронічно, коли йдеться про протиставлення добра і зла, що відповідно асоціюються з білим та чорним кольорами. Словосполучення було вперше вжито у вестернах (жанр фільму), де лиходії

часто носили капелюхи чорного кольору, а позитивні персонажі – білого [124]. Крім *white hat hackers*, тобто «хороших хакерів», існують *gray hat hackers* і *black hat hackers*. Перші при виявленні вразливості сповіщають про це не тільки власника, а й зломщиків комп'ютерних програм, а другі використовують отриману інформацію в особистих, далеко не благородних цілях;

zombie computer (n.) – ‘комп'ютер, на якому встановлено програмне забезпечення, що дозволяє віддалене керування системою з метою атаки на інший комп'ютерний пристрій’ [124];

werewolf virus (n.) – ‘різновид вірусу, що, проникнувши в систему, сканує жорсткий диск комп'ютера на предмет наявності цінної інформації і потім, встановивши з'єднання з Інтернетом, відсилає отримані відомості на комп'ютер свого «господаря»’ [124];

friends and family virus (n.) – ‘різновид комп'ютерного вірусу, що, вразивши один комп'ютер, розсилає потім свої копії на всі електронні адреси, що знаходяться в адресній книзі користувача зараженого комп'ютера, збільшуючи кількість інфікованих систем’ [124];

spear-phishing (n.) – ‘отримання даних особистого характеру від конкретної людини, якій зловмисник надсилає електронне повідомлення, складене так, щоб створити в одержувача враження, що лист був відправлений кимось із знайомих йому людей’ [124].

3.1.5. Тематична група «Програмне забезпечення та гаджети»

Найменша кількість складних слів міститься в підгрупі «Програмне забезпечення» – 4 одиниці. Наприклад:

application service provider (n.) – даним терміном позначається компанія, яка постачає програмне забезпечення через Інтернет, тобто ‘постачальник програмних ресурсів’ [124];

click-wrap (n.) – ‘ліцензійна угода, що з'являється на моніторі комп'ютера перед установкою програмного забезпечення. Після того як користувач прийме

умови ліцензії, натиснувши на відповідну кнопку, вікно з угодою «згорнеться», і установка програми буде продовжена» [124];

feature shock (n.) – позначає реакцію користувача на ту чи ту програму, що має велику кількість функцій [124];

forehead install (n.) – ‘програмний продукт з дуже простою процедурою установки’: усе, що потрібно від користувача, – це кілька разів натиснути на клавішу пробілу [124];

sticky software (n.) – ‘програма, що багато років залишається встановленою на комп'ютері користувача, оскільки відповідає всім його потребам’.

3.2. Походження і способи творення термінів зі сфери ІТ у сучасній англійській мові

У розглянутій терміносистемі, як, імовірно, і в кожній іншій підсистемі мови, продуктивність різних словотворчих моделей неоднакова й характеризується низкою особливостей, що репрезентує її своєрідність

3.2.1. Словоскладання

Словоскладання та деривація (афіксація) – два основних способи творення нових лексичних одиниць. Словоскладання як спосіб творення слів шляхом складання основ у сучасній англійській мові є одним з найбільш продуктивних способів [Див. про це: 117, с. 11]. Е. Колобашкін відносить словоскладання до центральних способів модельованого словотвору, куди також входять префіксація, суфіксація та конверсія [Див.: 37, с. 12].

Словоскладання відрізняється від афіксації насамперед характером позначення явищ. На відміну від словотвору, шляхом додавання суфіксів «при словоскладанні в якості будівельного матеріалу виступають, як правило, тільки основи слів» [96, с. 28]. Наприклад, англ. *webhead* (n.) – ‘людина, яка активно

використовує Інтернет’, *gearhead* (n.) – ‘палкий шанувальник техніки’, *firewall* (n.) – ‘програмне забезпечення для захисту від несанкціонованого проникнення в локальну мережу або комп’ютер користувача’. Унаслідок словоскладання утворюються складні слова, категоріальною властивістю яких є цілісність. Причиною експліцитної цілісності композитів, тобто об’єднувального наголосу та написання разом або через дефіс, є ономасіологічна зв’язаність компонентів [Див. докл.: 25, с. 12].

Зафіксовано, що в процесі створення слова відбувається об’єднання словоскладання та слововиводу, як наслідок, з’являються синтаксичні композити, що репрезентують складні слова, оформлені за допомогою афікса в єдине ціле: англ. *sideloading* (n.) – ‘копіювання завантажених з мережі даних на карту пам’яті або інший змінний пристрій’, *spear-phishing* (n.) – ‘відправка електронного листа конкретній особі під виглядом повідомлення від нібито відомого йому адресанта з метою отримати («вивудити») певну інформацію’. Але тим не менше процес утворення подібного слова здійснюється насамперед шляхом складання основ (*side* + *load* в *sideloading*, *spear* + *phish* /модифіковане “fish”/ в *spear-phishing*). Отже, основа – головний словотворчий елемент складного слова.

Найбільш поширеною моделлю творення складних слів в англійській мові є модель $N + N$. Серед інших моделей – $N + N + ed$; $N + V + ing$; $N + V + er$ (96, с. 29). Складними можуть бути іменники, прикметники, прислівники (*old-fashionably*) та дієслова (*to blacklist*).

Незважаючи на загальну тенденцію до мовної економії, у сфері комп’ютерних технологій близько половини всіх розглянутих нових лексичних одиниць утворюється за допомогою словоскладання (50 новоутворень) (Див. приклади в таблиці 3.1).

Таблиця 3.1.

Неологізми, утворені шляхом словоскладання

Приклад	Морфологічний процес
Blogspotting	Утворене шляхом складання двох основ – <i>blog</i> та <i>spotting</i> . <i>Blogspotting</i> – ‘процес пошуку блогів за цікавою користувачеві тематикою’.
Clickstream	Утворене шляхом складання двох основ – <i>click</i> та <i>stream</i> . <i>Clickstream</i> – ‘віртуальна подорож користувача мережею Інтернет’.
Egosurfing	Утворене шляхом складання двох основ – <i>ego</i> та <i>surfing</i> . <i>Egosurfing</i> – ‘пошук в інтернеті згадки чи посилання на самого себе’.
Facebook	Утворене шляхом складання двох основ – <i>face</i> та <i>book</i> . <i>Facebook</i> – ‘відома американська соціальна мережа’.
Hashtag	Утворене шляхом складання двох основ – <i>hash</i> та <i>tag</i> . <i>Hashtag</i> – ‘символ (#) для позначення трендів (дописів, що стрімко набирають популярність) у соцмережах’.
Screenshot	Утворене шляхом складання двох основ – <i>screen</i> та <i>shot</i> . <i>Screenshot</i> – ‘знімок екрана пристрою’.

3.2.2. Телескопія

Телескопія – це «словотвір, при якому нове слово виникає внаслідок злиття повної основи одного слова з усіченою основою іншого або злиття двох усічених основ вихідних слів» [28, с. 12]. Значення нового слова включає в себе повністю або частково значення назв структурних компонентів. Характерною особливістю телескопічних утворень є чітко виражена мотивація їх створення. Як стверджують дослідники, іноді навіть бувають відомі імена тих, хто створив ці слова, а також місце й час їх першого вживання [28, с. 12].

У цьому дослідженні 20 новотворів були сформовані шляхом телескопії (Див. приклади в таблиці 3.2).

Таблиця 3.2

Неологізми, утворені шляхом телескопії

Приклад	Морфологічний процес
bluejacking	Утворене шляхом додавання усіченого шляхом аферізісу <i>bluetooth</i> до усіченого шляхом аферізісу <i>highjacking</i> .
clickstream	Утворене шляхом додавання слова <i>click</i> до усіченого шляхом аферізісу <i>mainstream</i>
compcierge	Утворене шляхом додавання усіченого шляхом апокопи слова <i>computer</i> до усіченого шляхом аферізісу <i>concierge</i>
crackberry	Утворене шляхом додавання слова <i>crack</i> до усіченого шляхом аферізісу <i>BlackBerry</i>

3.2.3. Усічення

Кількісний склад нових слів, створених за допомогою різних усічень, також досить великий. Усічення – «процес редукції кількісного або кількісно-якісного складу слова» [11, с. 13-14]. Унаслідок скорочення може утворитися нове слово (усічене слово з новим значенням) або модифікована форма старого слова без зміни значення [11, с. 13-14]. У зарубіжних джерелах цей словотвірний процес описується як «скорочення слова шляхом видалення його частини (його фонологічного матеріалу)» [126]. А. Винокуров зазначає, що усічення є морфонологічним типом словотвору: «слова-скорочення можуть формуватися в результаті морфологічного усічення (усічення цілої морфеми), а також субморфемного усічення (усічення частини морфеми)» [11, с. 13–14]. Однак, з точки зору Н. Marchand, усічена частина є не морфемою, а довільною частиною; усічення відноситься не до системи мови, а до мовної діяльності [Див. про це; 116].

Усічення здійснюються за такими основними моделями (див. докл.: 11, с. 14):

1) апокопа – усічення фінальної частини слова: *laboratory* → *lab*. Цей тип усічення найбільш поширений. Апокопа може редукувати цілу морфему (від *disrespect*) або її частину (*graf* від *graffity*);

2) аферізіс – усічення ініціальної частини слова: *airplane* → *plane*;

3) синкопа – усічення середньої частини слова: *fabricationless* → *fabless*.

Крім того, відомі випадки подвійної апокопа (*Wi-Fi* від *Wireless Fidelity*) та усічень змішаного типу: *scrip* від *prescription* і т.д.

Подібні усічення можна розглядати як так звані складноскорочені слова, що репрезентують поєднання скорочених основ слів. Скороченню може підлягати перший компонент складного слова (*e-mail* – ‘електронна пошта’), другий компонент складного слова (*killer app* – ‘дуже корисна і тому популярна комп'ютерна програма’) або обидва компоненти, як у разі з *Wi-Fi*.

Особливістю усічень є їх знижене стилістичне забарвлення, унаслідок їх уживання часто обмежене межами розмовної мови. Як зазначає В. Заботкіна, усічення характерне для різних типів сленгу, особливо газетного [29]. У сфері високих технологій, середовищі фахівців, які працюють у певній сфері, уживання усічень також можна назвати досить частотим явищем, хоч і не таким поширеним, як, наприклад, словоскладання.

Серед розглянутих лексичних інновацій 16 були утворені шляхом актуалізації різних типів усічення (Див. приклади в таблиці 3.3).

Таблиця 3.3

Неологізми, утворені шляхом усічення

Приклад	Морфологічний процес
Twt	Утворене від слова <i>tweet</i> шляхом синкопи (усічення голосних <i>ee</i>). <i>Tweet</i> – ‘пост у Твіттері’.
Info	Утворене від слова <i>information</i> ‘інформація’ шляхом апокопи (усічення суфікса та частини кореня).

App	Утворене від слова від слова <i>application</i> ‘додаток’ шляхом апокопи (усічення суфікса та частини кореня).
Mic	Утворене від слова <i>microphone</i> ‘мікрофон’ шляхом апокопи (усічення частини кореня першого складника слова та основи другої частини слова).
Sync	Утворене від слова <i>synchronize</i> ‘синхронізувати’ шляхом апокопи (усічення суфікса та частини кореня).
Blog	Утворене від слова <i>weblog</i> ‘інтернет-блог’ шляхом аферізісу (усічення складу <i>we</i> в першій частині композита).

3.2.4. Аббревіація

Терміном *аббревіація* в лінгвістиці називають «особливий спосіб компресивного словотворення, що включає в себе різного роду скорочення, за яких відбувається формальне стиснення вихідної номінативної одиниці (окремого слова або синтаксичної структури)» [26, с. 45]. Основною особливістю аббревіатури є те, що «створена шляхом скорочення вихідної номінативної одиниці, аббревіатура не є єдиним словесним позначенням даного предмета (денотата), а, як правило, співіснує в мові паралельно зі своїм повним прототипом, від якого вона утворена» [26, с. 45].

Аббревіатури, як і всі похідні слова (одиниці вторинної номінації), мають подвійну референцію – до світу речей і світу слів, що відрізняють їх від невмотивованих слів, які відносяться тільки до світу дійсності. В. Єлькін зауважує, що в основі скороченої структури лежать аббревіатурні сліди (абросліди) вихідної одиниці. За типом аброслідів можна виділити такі види розглянутих скорочених структур [Див. докл.: 26, с. 46]:

- 1) аброініціальні: ADSL (Asymmetrie Digital Subscriber Line); CGI (Common Gateway Interface); JOOT (Just One Of Those Things);
- 2) аброморфемні: VoIP (Voice over Internet Protocol);
- 3) абрословесні: specs (spectacles).

На думку Л. Митрофаненко, аббревіація порушує цілу низку принципів побудови мови, оскільки первинною виявляється не звукова, а графічна форма [61, с. 28]. Автор також поділяє аббревіатури на три типи [Див. докл.; 61, с. 29]:

- 1) ініціальні (літерні, акроніми);
- 2) складові (усічення, телескопні, афіксальні);
- 3) комбіновані (буквено-складові й т.д.).

Аббревіатур та акронімів у цьому дослідженні було виявлено 19 (див. таблицю 3.4.).

Таблиця 3.4

Неологізми, утворені шляхом акронімізації

Приклад	Морфологічний процес
ASAP	Утворене шляхом поєднання перших літер слів <i>as, soon, as</i> та <i>possible</i> . Використовується як прохання виконати певну дію якомога швидше.
LAN	Утворене шляхом поєднання перших літер слів <i>local, area</i> та <i>network</i> . LAN позначає локальну мережу поєднаних між собою комп'ютерних пристроїв.
SMART	Походить від слів <i>self-monitoring, analysis, reporting</i> та <i>technology</i> . Технологія, що застосовується для перевірки продуктивності жорсткого диска.
iOS	Походить від слів <i>iPhone, operating</i> та <i>system</i> . iOS – це операційна система, на якій працюють електронні пристрої компанії Apple.
FOMO	Походить від слів <i>fear, of, missing</i> та <i>out</i> . FOMO – досить поширений акронім у соціальних мережах, що буквально означає 'відчуття, які засвідчують, що в інших людей життя краще та веселіше'.

Таблиця 3.5

Неологізми, утворені шляхом аббревіації

Приклад	Морфологічний процес
IG	Є аббревіатурою слова <i>Instagram</i> (Insta+gram). Instagram – популярна соціальна мережа.
W/a	Походить від слова <i>WhatsApp</i> . WhatsApp – онлайн месенджер.
DM	Походить від слів <i>direct</i> та <i>message</i> . DM – це термін, що використовується в додатку Instagram для надсилання приватних повідомлень.
IKR	Походить від слів <i>I, know</i> та <i>right</i> . IKR використовують тоді, коли хочуть погодитися з певним висловлюванням онлайн та підкреслити солідарність зі співрозмовником.
SMH	Походить від слів <i>shaking, my</i> та <i>head</i> . Використовуючи SMH, мовець прагне підкреслити своє невдоволення тим чи тим висловлюванням в інтернет-середовищі. Також SMH позначає ‘зітхання’.
USB	Походить від слів <i>universal, serial</i> та <i>bus</i> . USB-стандарт призначений для з’єднання комп’ютерних пристроїв.
COC	Утворене шляхом поєднання перших літер слів <i>clash, of</i> та <i>clan</i> . COC – це популярна гра-стратегія для смартфонів.

3.2.5. Суфіксація

Суфіксальні номінації у сфері комп’ютерної техніки та інтернету утворюються за словотворчим правилам типового характеру. На відміну від префіксів, суфікси характеризуються закріпленістю за певними лексико-семантичними розрядами слів. Так, наприклад, для позначення нових професій, пов’язаних з обслуговуванням комп’ютерної техніки та інтернету, використовуються суфікси зі значенням імен діячів, що в англійській мові мають суфікси -er, -ist та ін. У процесі утворення найменувань цього типу

мотивативами виступають, як правило, іменники зі значенням ‘об’єкт діяльності людини’ та дієслова із загальної семантикою ‘дія’, наприклад, *internet – internetter*.

До найбільш розповсюджених суфіксів, що використовуються в англійській комп’ютерній термінології, відносять -ing, -ed, -er/or, -able/ible, -ist, -tion, -ity, наприклад; *instant-messaging, installable client driver* і т.п.

Шляхом суфіксації було утворено 12 неологізмів з вибірки (Див. приклади в таблиці 3.6).

Таблиця 3.6

Неологізми, утворені шляхом суфіксації

Приклад	Морфологічний процес
Newbie	Утворене шляхом додавання суфікса <i>bie</i> до основи <i>new</i> . <i>Newbie</i> перекладаємо українською як ‘новачок’, особливо в контексті відеоігор та інтернет-спілкування.
Selfie	Утворене шляхом додавання суфікса <i>ie</i> до основи <i>self</i> . <i>Selfie</i> , що може виступати в ролі іменника або дієслова, означає світлинку, зроблену на фронтальну камеру.
Hacktivist	Утворене шляхом додавання суфікса <i>-ist</i> до основи <i>hacktiv</i> , що є результатом телескопії (<i>hacker + activist</i>). <i>Hacktivist</i> – ‘людина, яка зламує чужі комп’ютери, щоб чинити тиск на певну організацію чи компанію задля пропаганди’.

3.2.6. Префіксація

Префіксація – це спосіб словотворення, при якому до основи додається префікс. У цьому дослідженні таких неологізмів було виявлено 8, більшість з яких має префікс *cyber-* (Див. приклади в таблиці 3.7).

Таблиця 3.7

Неологізми, утворені шляхом префіксації

Приклад	Морфологічний процес
Anti-spam	Утворене шляхом додавання префікса <i>anti-</i> до основи <i>spam</i> . <i>Anti-spam</i> – ‘програмне забезпечення, що блокує спам (небажані повідомлення/розсилку)’.
Cyberbusiness	Утворене шляхом додавання префікса <i>cyber-</i> до основи <i>business</i> . <i>Cyberbusiness</i> – ‘бізнес в інтернеті’.
Cyberaddict	Утворене шляхом додавання префікса <i>cyber-</i> до основи <i>addict</i> . <i>Cyberaddict</i> – це ‘людина, залежна від комп’ютера та інтернету’.

3.2.6. Конверсія

Конверсія як спосіб створення нових слів шляхом деривації значно знизилася останнім часом своєю активністю і значно поступається всім іншим видам словотвору, хоча продовжує залишатися досить активним способом освіти інновацій в англійській мові [Див. про це: 29; 10, с. 11].

Не всі слова, що сприймаються як результат дії конверсії, були утворені цим способом. Інколи це випадковий збіг дієслів та іменників за формою в період вирівнювання та відпадання закінчень (*hate – to hate; rest – to rest; smell – to smell* та ін.) [72, с. 22–23]. Крім того, під час асиміляції слів іноземного походження деякі пари однокоренових слів збіглися фонетично і графічно (*doubt – to doubt; change – to change* та ін.). Існує чотири різновиди конверсії, залежно від частини мови, у яку переходить те чи те слово:

- 1) вербалізація;
- 2) субстантивация;
- 3) ад'єктивація;
- 4) адвербіалізація.

Серед лексичних інновацій, утворених шляхом конверсії, ми виокремили лише 6 одиниць, що підтверджує непопулярність цього способу словотворення порівняно з іншими.

Таблиця 3.8

Неологізми, утворені шляхом конверсії

Приклад	Морфологічний процес
Block	<p>Основне значення: <i>block</i> (n.) означає перешкоду, що запобігає чомусь. <i>Block</i> (v.) – ‘перешкоджати’.</p> <p>Нове значення: у контексті інтернету та інтернет-комунікації <i>to block</i> означає ‘обмежити доступ користувача до певного джерела інформації’. Також дана ЛО використовується в значенні ‘приховати чийсь обліковий запис у соціальних мережах чи обмежити доступ до нього’.</p>
Friend	<p>Основне значення: <i>friend</i> (n.) – ‘людина, яка зв’язана з кимось дружбою’.</p> <p>Нове значення: <i>friend</i> (v.) – ‘бути другом у соціальних мережах, мати доступ до профілю людини або додати когось у «друзі» онлайн’. Це зовсім не означає, що ці люди спілкуються в реальному житті та мають традиційні дружні стосунки.</p>
Google	<p>Основне значення: <i>google</i> (n.) – це назва пошукової системи для пошуку інформації онлайн.</p> <p>Нове значення: <i>google</i> (v.) використовується у значенні ‘пошук’.</p>
Archive	<p>Основне значення: <i>archive</i> (n.) – ‘архів, установа, що забезпечує зберігання документальних матеріалів’.</p> <p>Нове значення: <i>archive</i> (v.) – ‘переміщувати декілька файлів в один для довгострокового збереження’.</p>

3.2.7. Семантичне словотворення та метафоризація

Однією з особливостей розвитку та збагачення словникового складу є вироблена здатність висловлювати невідоме через відоме, позначати нове за допомогою вже існуючих знаків. Ця здатність економити словотворчі зусилля індивідів і забезпечує «спадкоємність знання, надійність комунікації між членами мовного колективу, можливість навчання та самонавчання його членів» [23, с. 156].

У найбільш чистому вигляді здатність позначати невідоме через відоме представлена в лексичному або семантичному словотворенні, сутність якого полягає у вживанні давно існуючого в мові слова для позначення нового поняття без використання словотворчих формантів. Як зазначає В. Заботкіна, в основі творення семантичних інновацій «лежить необхідність проіменувати нову річ» [29, с. 128].

Цей словотвірний тип досить продуктивний у науково-технічній сфері, зокрема в галузі високих технологій, оскільки «вимоги науково-технічного прогресу постійно створюють номінаційний вакуум у термінологічних словниках усіх галузей науки та техніки» [23, с. 156]. Для заповнення цього вакууму не вистачає ані всього арсеналу кореневих слів, ані можливостей афіксального апарату. Л. Дьяченко та Л. Щетинін відзначають, що фактором, який обмежує продуктивність словотворчих способів, є «притаманна мовному мисленню тенденція до максимального збереження наступності в розвитку словника, прагнення позначати нові поняття відомими словесними знаками, не порушуючи номінаційного та термінологічного зв'язку поколінь» [23, с. 156].

Безсумнівно, асоціативна кореляція не може вважатися основною в термінології, поступаючись за характером реалізації системності розділовій і гіпер-гіпонімічній кореляціям, але вона відіграє певну роль у встановленні логіко-понятійної зв'язності термінології (особливо в разі, коли асоціативна кореляція пов'язує одиниці декількох ТСГ) і тому вимагає розгляду. Індивідуальні асоціації часто пов'язані з термінами, утвореними за допомогою

метафоричного перенесення (*archie* – *very old*, *applet* – *small*, *bin* – *rubbish bin* і т.д.). Тут доречно навести цитату з роботи Н. Котеловой: «Природа терміна не суперечить наявності в нього асоціацій. Асоціації – рушійна сила розвитку і мовної семантики, і мислення, і наукового знання, і наукового пошуку» [40, с. 40].

Шляхом цього способу словотворення було утворено 5 розглянутих інновацій.

Таблиця 3.9

Неологізми, утворені шляхом семантичного словотворення та метафоризації

Приклад	Морфологічний процес
Friendly	Основне значення: <i>friendly</i> (adj.) – ‘дружній, дружелюбний’. Нове значення: <i>friendly</i> часто вживається в англійській мові як частина композита, як-от у <i>user-friendly</i> (‘зручний у використанні’).
Bug	Основне значення: <i>bug</i> (n.) – ‘жук’. Нове значення: <i>bug</i> (n.) – ‘програмна помилка’
Viral	Основне значення: <i>viral</i> (adj.) – ‘вірусний’ Нове значення: <i>viral</i> (adj.) – ‘такий, що швидко набирає популярність’.

Таблиця 3.10

Морфологічна характеристика англійських ІТ-термінів

Спосіб творення	К-сть одиниць	%
Словоскладання	50	40%
Телескопія	14	11.3%
Усічення	10	8%
Абревіація	19	15.3%
Суфіксація	12	9.7%
Префіксація	8	6.5%

Конверсія	6	4.8%
Семантичне утворення та метафоризація	5	4%
Усього	124	

3.3. Англійська мова як мова-донор неологізмів зі сфери ІТ

До факторів, що визначають переважання в лексиці ІТ слів англійського походження, відносяться такі:

а) наявність прийнятої в усьому світі англомовної термінології, що пов'язано з пануванням американських фірм у сфері ІТ, які виробляють комп'ютери, а також програми для них; крім того, США є місцем народження глобальної мережі Інтернет. Нові ЗМІ та їх програми, пристрої та технології так швидко глобалізувалися, тобто ввійшли в життя та побут людей у всьому світі, що лінгвістичний процес номінації в інших мовах не встигає за таким темпом розвитку. Переїнявши нововведення в техніці, носії інших мов не змогли швидко створити для них свої еквівалентні позначення. Так, потреба в словесному позначенні нових предметів і явищ цієї технічної сфери та відсутність адекватних найменувань у німецькій мові стали однією з причин запозичення англо-американізмів [30, с. 82];

б) популярність англійської мови в молодіжному середовищі та в суспільстві загалом, що призводить до заміни німецьких слів англійськими запозиченнями та їх закріпленню в лексичній системі (*server* – *der Server*, *provider* – *der Provider*). Це пов'язано з тим, що англо-американізми є більш точними та короткими, а тому їм легко засвоюються, запам'ятовуються та забезпечують комунікативну однозначність, що й робить їх привабливими та незамінними в інших мовах. Вони набувають практично статусу інтернаціоналізмів у різних мовах, зберігши при цьому своє лексичне значення та зазнавши лише незначних орфографічних та фонетичних зміни.

Висновки до розділу 3

Підводячи підсумок третього розділу, ми дійшли до таких висновків:

1. Існує 5 основних тематичних груп термінів зі сфери ІТ: «Інтернет та інтернет-комунікація» (55 одиниць), «Спеціалісти в сфері ІТ» (20 одиниць), «Робота на комп'ютері» (25 одиниць), «Безпека та приватність» (20 одиниць), «Програмне забезпечення та гаджети» (4 одиниці).

2. Незважаючи на тенденцію до мовної економії, 40 % розглянутих новоутворень – це складні лексичні одиниці. Це можна пояснити тим, що чимало нових слів виникає для позначення тих об'єктів і явищ позамовної дійсності, новизна яких вимагає якомога більш точного й адекватного їх опису мовними засобами.

Закріпившись у мові, складне лексичне утворення може підлягати «згортанню» – утворенню більш компактної одиниці. Саме в цей момент в дію вступає закон мовної економії.

Загальний відсоток неологвзмів, утворених шляхом суфіксації, дорівнює 9,7% від загальної вибірки.

На усічення, префіксацію, аббревіацію та телескопію припадає 8 %, 6,5 %, 15,3 % та 11,3 % відповідно.

Семантичне словотворення є відносно малопродуктивним і становить 4 % від досліджених лексичних новоутворень. Конвертованих одиниць дещо більше – 4,8 %.

РОЗДІЛ 4

ТЕРМІНИ-НЕОЛОГІЗМИ ЗІ СФЕРИ ІТ У СУЧАСНІЙ НІМЕЦЬКІЙ МОВІ

4.1. Тематична класифікація термінів зі сфери ІТ у сучасній німецькій мові

На нашу думку, тематична класифікація неологізмів сфери ІТ сучасної німецької мови аналогічна тематичній класифікації ІТ-термінів у сучасній англійській, тобто виглядає так:

1. Інтенет та інтернет-комунікація.
2. Спеціалісти у сфері ІТ.
3. Робота на комп'ютері.
4. Безпека та приватність.
5. Програмне забезпечення та гаджети.

До першої групи відносимо 56 одиниць, серед яких *die Odersuche, surfen, der Spam*. Група «Спеціалісти в сфері ІТ» налічує 17 новоутворень, включаючи *der Softy, der Player-Killer* і т.п. До третьої тематичною групи доцільно віднести слова, як-от: *adden, runterschmeißen, einfrieren* і т. п., що складають всього 19 одиниць. Група «Безпека та приватність» налічує 8 новоутворень, включаючи *der Virenschutz*. Група «Програмне забезпечення та гаджети» містить 9 новоутворень, серед яких *der Krallengriff, Spagetti-Code* тощо.

4.2. Походження і способи творення неологізмів зі сфери ІТ у сучасній німецькій мові

Одним зі способів творення німецьких неологізмів зі сфери ІТ є метафоризація, що зумовлено багатозначністю термінів. Метафоричне перенесення спостерігається в 35 ЛО з вибірки.

Отже, шляхом компонентного аналізу та методу аналізу словникових дефініцій німецьких неологізмів з вибірки виділяємо такі типи метафоричного перенесення:

1. Людина → Інформаційні технології:

а) за аналогією з фізичними здібностями людини, наприклад: *das Hilfsgedächtnis* (*die Hilfe* + *das Gedächtnis*) – ‘додаткова пам’ять’ – пам’ять, що доповнює основну пам’ять;

б) за професією, наприклад: *die Datenspionage* – ‘отримання особистих даних користувача сторонніми особами нелегальним шляхом (з метою шпигунства)’;

в) за характеристикою людини, наприклад: *tot* – ‘той, що не відповідає на системні запити’; *freundlich* – ‘зручний у використанні (про програмне забезпечення чи сайт)’;

2. Тварина → Інформаційні технології:

а) за аналогією з тваринами, наприклад: *die Bug* (букв. ‘жук’) – програмна або системна помилка;

б) за аналогією дій тварин, наприклад: *tweeten*, що походить від англійського *tweet* (букв. ‘щебетати’), використовується в значенні ‘опубліковувати допис у соцмережі Твіттер’;

3. Природні явища → Інформаційні технології:

а) за аналогією з природними явищами, наприклад: *der Flut* (букв. ‘повінь’) – ‘коли пристрій (вузол), що прийняв пакет даних, відправляє його решті вузлам’. Далі кожен з цих вузлів надсилає прийнятий пакет тим вузлам мережі, з якими він пов’язаний. Цей процес продовжується до того часу, поки всі вузли мережі не отримають дані та зрештою будуть «затоплені»;

б) за аналогією з водними об’єктами, наприклад: *die Kommandokette* (букв. ‘ланцюжок команд’) – ‘послідовність команд, які пам’ять передає процесору’;

4. Просторові поняття → Інформаційні технології:

а) за аналогією з просторовими поняттями, наприклад: *der Namensraum* ('простір імен') – 'група споріднених елементів, кожен з яких має унікальну назву. Кожна операційна система висуває свої власні правила номінації. Прикладами таких правил є те, що кожен файл повинен включати в себе хоча б одну велику літеру або бути довжиною в щонайменше 12 символів.

5. Математика → Інформаційні технології:

а) за аналогією з формулами, наприклад: *die Splittung*, ('розбивання на дробі' – 'фрагментування пакета даних'. Так, файли записуються на носії даних не послідовно, а на вільні ділянки.

6. Фізика → Інформаційні технології:

а) за аналогією з поняттями фізики, наприклад: *die Fiberoptik* ('волокняна оптика') – 'технологія, яку використовують для передачі аудіо-/відеосигналів через спеціальне скляне, світлопроникне волокно'.

7. Медицина → Інформаційні технології:

а) за аналогією з медичними інструментами, наприклад: *der Eye-Dropper* ('піпетка') – 'інструмент у програмах редагування зображень, що уможливорює перенесення кольору з одного об'єкта на інший'.

8. Релігія та міфологія → Інформаційні технології:

а) за аналогією з міфологічними та надприродними істотами, наприклад: *der Dämon* (букв. 'демон') – 'програма, що недоступна користувачеві, проте виконує певні сервісні функції'.

9. Мистецтво → Інформаційні технології:

а) *die Grafikengine* ('процесор графічних сигналів') – 'пристрій, що відповідає за чіткість зображення'.

10. Фізичні характеристики істот та предметів → Інформаційні технології:

а) схожість за плоскістю/випуклістю, наприклад: *die Flatrate*, що включає основу *flat* ('плоский') та перекладається як 'безлімітний тарифний план';

б) за віддаленністю / близькістю об'єкта в просторі, наприклад: *der Fernruf* (букв. 'дальній виклик') – 'онлайн дзвінок'.

Зазначимо, що всі слова з вищевказаної класифікації є прямими запозиченнями з англійської мови. Серед них більшість ЛО були утворені шляхом калькування неологізмів зі сфери ІТ у сучасній англійській мові. Аналізуючи словотвірні процеси в ІТ-термінології на матеріалі німецької мови, можна сказати, що запозичення основ з англійських неологізмів складає 100 %. До прикладів калькування англійських комп'ютерних термінів у німецькій мові є *herunterladen* ('завантажувати'), що походить від англійського *to download* (*down* = *herunter*, *load* = *laden*).

Утворення термінів шляхом суфіксації може характеризуватися тим, що словотворча морфема знаходиться в постпозиції відносно основи. Суфіксальні терміни, розглянуті в дослідженні, були утворені за допомогою 5 суфіксів. Найбільш продуктивним суфіксом серед проаналізованих неологізмів є *-ung* для іменників жіночого роду. За допомогою нього було утворено 24 ЛО від загальної кількості суфіксів з вибірки. Продуктивність цього суфікса в КТ мотивована тим, що він є частиною слів, що позначають дії та процеси, як, наприклад, у німецькій мові *die Abänderung* ('внесення поправок'). Крім того, суфікс *-ung* присутній у найменуваннях предметів та явищ, що виникли внаслідок певної дії, наприклад *die Störung* ('перешкода').

Наступним за частотою йде суфікс *-er*, що є типовим для іменників чоловічого роду в німецькій мові (14 ЛО). Цей суфікс використовується для позначення:

1) технічних пристроїв, якщо твірною основою є дієслово, наприклад: *der Bearbeiter* – 'jemand / etwas, der etwas bearbeitet' ('редактор / зображень, тексту і т. п.'/);

2) роду діяльності (походить від дієслова, що позначає види дій, які виконуються названою особою), наприклад: *der Nutzer* – 'jemand, der Internet nutzt' ('користувач інтернету').

Стосовно префіксів, найбільш продуктивними в дослідженні виявилися *ab-* та *an-* (7 та 5 новоутворень відповідно).

Основним же способом творення ІТ-неологізмів у сучасній німецькій мові є словоскладання (36 ЛО). Найбільш поширеним видом складного терміна в термінології ІТ є двокомпонентні терміни, наприклад: *der Datenbus* ('магістраль / носій' даних'), *die Datenbank* ('база даних'). Крім того, до цієї групи входить величезна кількість міжмовних гібридів, що детермінуються як складні поняття, які складаються з різномовних компонентів, наприклад: *das Computervirus* ('комп'ютерний вірус').

Зустрічаються й випадки телескопії (усього 2 новоутворення): *das Listicle* та *das Netiquette*.

Таблиця 4.1

Морфологічна характеристика англійських ІТ-термінів

Спосіб творення	К-сть одиниць	%
Словоскладання	36	33 %
Метафоризація	35	32,1 %
Суфіксація	24	22 %
Префіксація	12	11 %
Телескопія	2	1,8 %
Усього	109	

4.3. Німецька мова як мова-реципієнт неологізмів зі сфери ІТ

Проаналізувавши комп'ютерну лексику німецької мови, можна зробити висновок, що основну лексичну базу сфери комп'ютерних технологій та інтернету складають англо-американізми.

В ІТ-лексиці сучасної німецької мови можна виявити всі типи нових слів, а саме:

а) нові слова (насамперед численні англіцизми, що роблять лексику зі сфери ІТ інтернаціонально, тобто зрозумілою для представників різних національностей, незалежно від їх рівня володіння англійською);

б) неологізми (німецькі та іншомовні морфеми й лексеми, які беруть активну участь у процесі творення інновацій);

в) нові значення (чимало слів зі сфери ІТ утворилися шляхом метаморфізації та набуття вже існуючим словом нового значення).

Особливо легко англо-американізми приживаються в лексичній системі німецької мови, оскільки англійська та німецька мови генетично споріднені й користуються одним шрифтом.

в) високий рівень освіченості людей, зайнятих в ІТ. Як справедливо зазначає А. Самарічева, найбільше вплив англійської мови відчуває на собі література, що не призначена для широкого кола читачів, а також періодичні комп'ютерні видання та посібники до різного програмного забезпечення [84].

При цьому суттєвий зв'язок між функцією тексту та кількістю англійських одиниць у ньому відсутня. Запозичена лексика широко використовується в описових текстах (представлення нових програмних та апаратних продуктів), наративних (керівництва в інсталяції тієї чи тієї програми), аргументативних (різні аналітичні статті на комп'ютерну тематику). Особливу увагу слід звернути на контактний тип тексту, зокрема на рекламу технічного обладнання та програмного забезпечення. У цьому разі нерідко використовуються виключно англійські засоби в поєднанні з різними невербальними елементами [84].

Висновки до розділу 4

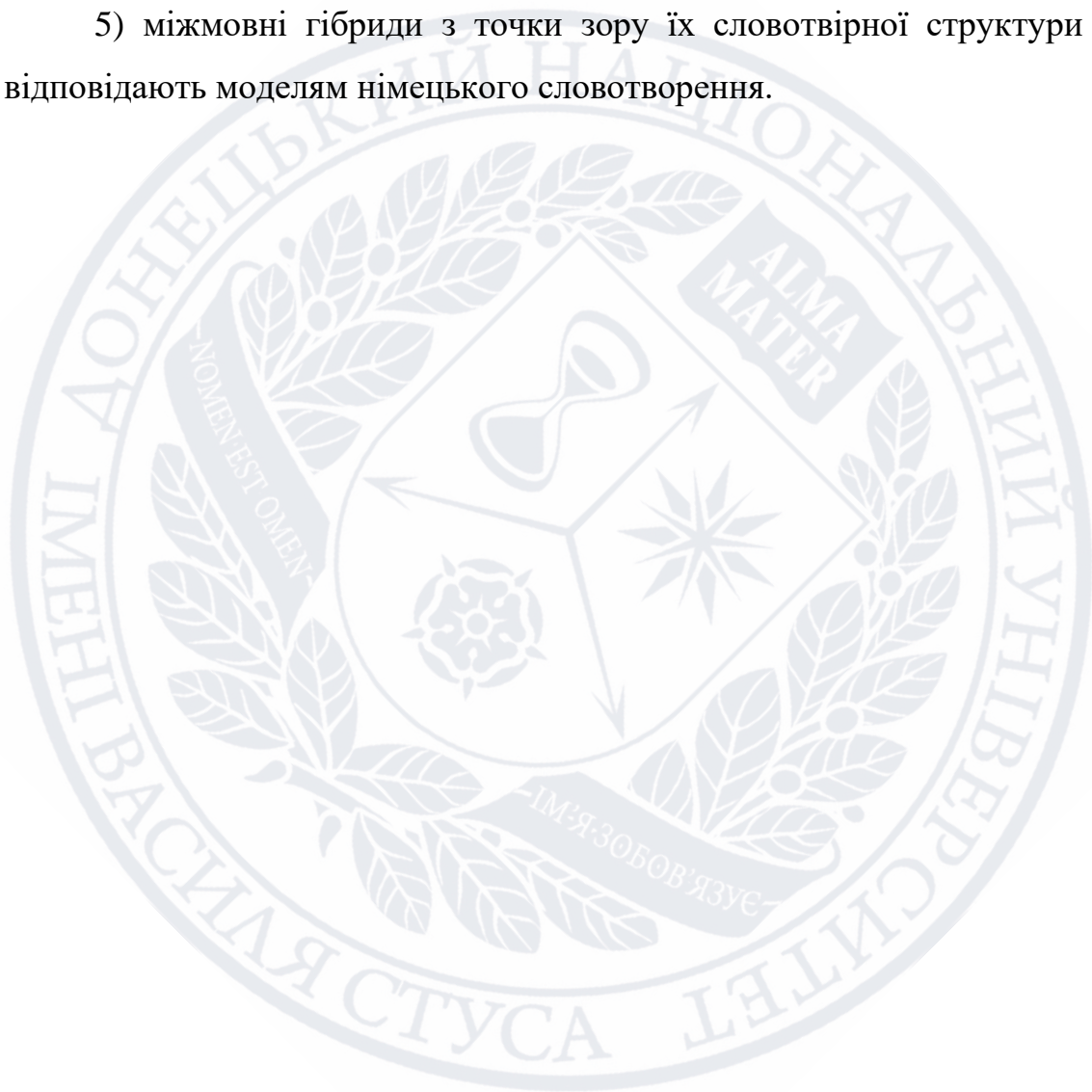
Аналіз матеріалу дослідження дозволив зробити такі основні висновки:

- 1) іменники творяться всіма типами моделювання метафор, а дієслова – тільки метафорою за подібністю функції;
- 2) переважна більшість метафор у комп'ютерній термінології заснована на схожості функцій, зокрема й метафори на підставі подібності за формою, кольором або кількома ознаками одночасно;

3) велика кількість комп'ютерних метафор базується на схожості з предметом, тобто відбувається процес опредметнення;

4) словоскладання є найпродуктивнішим в комп'ютерній термінології німецької мови, складаючи 33 % від усієї вибірки. Методом афіксації було утворено 33 % інновації (22 % припадає на суфіксацію та 11 % – на префіксацію). Телескопія є малопродуктивною, складаючи лише 1,8 %;

5) міжмовні гібриди з точки зору їх словотвірної структури повністю відповідають моделям німецького словотворення.

ВИСНОВКИ

Збагачення словникового складу мови – безперервний процес, чим і пояснюється інтерес дослідників до новоутворень.

Піл час аналізу нової лексики лінгвісти враховують екстралінгвістичні та лінгвістичні чинники, що впливають на появу новоутворень, а також прагматичні потреби суспільства.

Величезна кількість нових лексичних одиниць, необхідність їх реєстрації та опису привели до створення науки про неологізми – неології, що до сьогодні не оформилася як самостійна наука, що пояснюється низкою проблем теоретичного плану: відсутність єдиного тлумачення поняття *неологія* та її основоположного поняття – неологізму. Існування безлічі визначень поняття *неологізм* привело до появи різних його класифікацій, що, незважаючи на їх наукову значущість, не мають загальних принципів їх розмежування. Тому в цій роботі використовуємо найбільш загальне поняття – *лексичне новоутворення*.

Більшість нових лексичних одиниць утворюється за допомогою словотворчих моделей, механізм дії яких є предметом особливої лінгвістичної науки – словотворення, що в сучасній лінгвістиці розглядається як самостійний розділ мовознавства, що має свою специфіку та об'єкт дослідження й нерозривно пов'язаний з іншими розділами науки про мову: фонетикою, лексикологією, граматикою, семантикою.

Основна одиниця словотвору – похідне слово, що має словотворче значення, яке в процесі словотворення актуалізується за допомогою певних формантів.

У межах словотворення слово вивчається не тільки як знак, але і як одиниця номінації. Оскільки не всі явища дійсності можуть бути первинно номінованими, це приводить до необхідності утворення одиниць вторинної номінації.

Незважаючи на те, що чисельність словотворчих моделей сучасних англійської та німецької мов є високою, не всі вони мають однакову продуктивність. До найбільш продуктивних способів традиційно належать словоскладання та афіксація; значна кількість лексичних одиниць утворюється за допомогою телескопії. Крім того, важливе місце посідає семантичне словотворення, що моделює нову номінативну одиницю на базі вже існуючої без використання словотворчих формантів.

Здійснений у цій праці аналіз нової лексики зі сфери комп'ютерних технологій показав, що зазначена терміносистема є однією з найбільш активних з огляду на кількість нових одиниць, що поповнюють словниковий склад англійської та німецької мов, та разом з тим можна виокремити своєрідні риси, характерні особливості, а саме:

- 1) переважання складних одиниць;
- 2) активність префіксальної словотворчої моделі, зокрема особливо актуалізується префікс *cyber-*,
- 3) належність значної частини розглянутих лексичних новотворів до тематичної групи «Інтернет та інтернет-комунікація».

Найпродуктивніша модель метафоризації – перенесення назв зі сфер «природні явища» та «просторові об'єкти» на сферу, що позначає об'єкти та поняття комп'ютерної термінології.

Метафоричне перенесення в найменуванні віртуальних об'єктів використовується розробниками програмного забезпечення для зняття психологічної напруги, що виникає в користувачів, моделювання образів, в основі яких фізичні об'єкти, та перенесення їх якостей у віртуальний світ, на предмети кіберпростору.

Якщо порівняти результати дослідження, отримані на основі аналізу двох порівнюваних мов, то можемо спостерігати, що для творення неологізмів німецької мови, що містяться в авторській картотеці, було виявлено менше розмаїття способів словотворення, ніж для інновацій англійської мови. Так, досліджені лексичні неологізми англійської мови були створені шляхом

словоскладання (40 %), префіксації (6,5 %), суфіксації (9,7 %), телескопії (11,3 %), усічення (8 %), конверсії (4,8 %), семантичного утворення / метафоризації (4 %). У картотеці, що містить приклади з німецькомовного матеріалу, способи словотворення щодо виокремлених одиниць характеризуються так: словоскладання (33 %), метафоризація (32,1 %), суфіксація (22 %), префіксація (11 %), телескопія (1,8 %).

Тематичні групи неологізмів і в англійській, і в німецькій мовах аналогічні; усього їх 5, а саме «Інтернет та інтернет-комунікація», «Спеціалісти у сфері ІТ», «Робота на комп'ютері», «Безпека та приватність», «Програмне забезпечення та гаджети». В англійській мові на кожну групу припадає 55, 20, 25, 20 та 4 одиниці відповідно; у німецькій – 56, 17, 19, 8 та 9 одиниць відповідно.

Розвиток комп'ютерних технологій передбачає появу нових мовних найменувань, а, оскільки цей процес невпинний, матеріал для дослідження безперервно збільшується. Саме тому дослідження, що присвячені обробці даних щодо неологізмів, які виникають у сфері комп'ютерних технологій, є перспективними.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акуленко В. В. Вопросы интернационализации языка. Харьков : Изд-во Харьковского университета. 1972. 216 с.
2. Бацевич Ф. С., Космеда Т. А. Очерки по функциональной лексикологии. Львов : Свит, 1997. 392 с.
3. Безгодова Н. С. Співвідношення понять термінологія-професіоналізм-номенклатура (теоретичний аспект) *Вісник Львівського університету. Серія філологічна*. 2004. Ч. 1. С. 458–463.
4. Білецька О. В. Специфіка внутрішньої організації іменникових трикомпонентів у сучасній німецькій мові. *Актуальні питання вивчення германських, романських і слов'янських мов і літератур та методики викладання іноземних мов*. Вінниця, 2019. С. 6–8.
5. Богачик М. С. Комп'ютерні неологізми в сучасній англійській мові. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна»*. 2014. № 43. С. 43–45.
6. Борис Д. П. Проблема неоднозначності поняття «неологізм» крізь призму лінгвофілософської теорії. *Науковий вісник ДДПУ імені І. Франка. Серія «Філологічні науки». Мовознавство*. 2015. № 3. С. 54–61.
7. Вакуленко М. О. Методологічні засади вивчення наукової термінології. *Термінологічний вісник : Зб. наук. пр. К. : ІУМ НАНУ*, 2013. Вип. 2(2). С. 16–21.
8. Вакуленко М. О. Українська термінологія: комплексний лінгвістичний аналіз : Монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 361 с.
9. Васенко Л. А. Фахова українська мова: Навчальний посібник. К. : Центр учбової літератури, 2008. 272 с.
10. Виноградова Н. В. Компьютерный сленг и литературный язык: проблемы конкуренции. *Исследования по славянским языкам*. Сеул. 2001. № 6. С. 203–216.
11. Винокуров А. М. Аффиксальные новые слова в современном английском языке. *Сохранение и обновление языковых подсистем*. Тверь, 1992. С. 12–18.

12. Вишнякова Е. А. Электронное письмо как способ диалогического взаимодействия. *Известия ТулГУ. Серия «Филологические науки»*. Тула: Изд-во ТулГУ, 2006. № 6. С. 21-30.
13. Гамерська І. І. Контамінація як спосіб словотвору. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 27–30.
14. Гладка В. А. Поняття “неологізм” у світлі сучасних лінгвістичних парадигм. *Наукові записки. Серія «Філологічна»*. 2009. С. 170–177.
15. Годжаева Н. С. Неологизмы современного немецкого языка. *Вестник Кемеровского государственного университета*. 2014. № 3 (59). С. 279–281.
16. Головач Т. М. Екзотизми як маркери міжкультурної комунікації (на матеріалі сучасних англomовних медіатекстів). Дис. ... канд. філол. наук. Львів, 2016. 239 с.
17. Головин Б. Н. Лингвистические основы учения о терминах: Учебное пособие для филологических специальных вузов. М. : Высшая школа, 1987. 104 с.
18. Голышко А. Интернет: на пути к рождению. *Радио*. 2001. № 11. С. 70–72.
19. Гринев С. В. Введение в терминоведение. М. : Моск. Лицей, 1993. 309 с.
20. Дзюбіна О. І. Структура, семантика та прагматика сленгових неологізмів соціальних мереж twitter та facebook (на матеріалі англійської мови). Дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Львів, 2016. 206 с.
21. Дресслер Б. Особенности немецкого и русского словообразования: Основные модели и термины. *Культурная культура Юга России*. 2009. № 2 (31). С. 99–100.
22. Дубичинский В. В. Лексикография русского языка : Учеб. Пособие. М. : Наука: Флинта, 2008. 432 с.
23. Дьяченко Л. М. О роли вторичных номинативных процессов в развитии словарного состава языка. *Пятигорск : ПГПИИЯ*, 1987. С. 155–161.
24. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти : монографія. Київ : КМ Academia, 2000. 216 с.

25. Евтушевский Ю. И. Номинативные свойства сложных образований со структурами *AN* и *NN* в современном английском языке (опыт сопоставительного описания систем вторичной номинации). Автореф. ... канд. дисс. филол. наук. Пятигорск, 1986. 16 с.
26. Елькин В. В. К вопросу о многоэтапной аббревиации. *Некоторые проблемы грамматических категорий и семантики единиц языка*. Пятигорск : ПГЛУ. 2003. С. 45–46.
27. Жуковська В. В. Корпусна лінгвістика: історія становлення та сучасний стан. Сучасні лінгвістичні студії : Навчальний посібник. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2015. С. 168–203.
28. Заболотный К. Ф. Неологизмы в английской научно-технической литературе. Черновцы, 1990. 15 с.
29. Заботкина Н. В. Новая лексика английского языка. М. : Высшая школа, 1989. 128 с.
30. Зауташвили Д. Тенденции заимствования и адаптации компьютерной терминологии. дис. ... канд. филол. наук. Тбилиси. 2009. 166 с.
31. Зеленин А. В. Скандинавская неология и неография: истоки и современное состояние. *Неология и неография: современное состояние и перспективы*. СПб. : Нестор-История, 2016. С. 64–71.
32. Казарина С. Г. Типологические характеристики отраслевых терминологий. Краснодар : Изд-во Кубанской государственной медицинской академии, 1998. 271 с.
33. Капанадзе Л. А. Структура и тенденции развития электронных жанров. *Жизнь языка : сб. ст. к 80-летию М. В. Панова*. М. : Языки славянских культур, 2001. С. 246–255.
34. Карпюк В. А. Die Klassifikation der Zusammensetzungsarten in der deutschen Gegenwartssprache. *Філологічні студії*. 2015. Вип. 14. С. 75–81.
35. Качмарчик С. Г. Конверсія як основне джерело поповнення мовної лексики при вивченні англійської мови. 2015. С. 49–53.

36. Коваль О. П. Методологічні засади дослідження терміна тенісу. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Філологічні науки*. 2016. Кн. 1. С. 17–21.
37. Колобашкина Е. В. Интегративные механизмы в словообразовании современного английского языка (на материале новых слов). Автореф. ... дисс. канд. филол. наук. М. 1987. 25 с.
38. Колоїз Ж. В. Українська неологія: Здобутки та перспективи. *Наукові праці*. 2009. Вип. 92 (105). С. 57–62.
39. Косов А. В. Некоторые различия системной организации терминологии по сравнению с организацией общей лексики. Термин и слово : межвуз. сборник. Горький: ГГУ, 1980. С. 13–22.
40. Котелова Н. З. К вопросу о специфике термина. Лингвистические проблемы научно-технической терминологии. М. : Наука, 1970. С. 122–127.
41. Кочерган М. П. Загальне мовознавство : Підручник. К. : Видавничий центр «Академія», 2006. 463 с.
42. Краткая история Интернета [Электронный ресурс]. URL : <http://www.pcmag.ru/issues/> (дата доступа: 19.07.2020).
43. Крimeць О. Екстралінгвальні чинники й семантична динаміка терміна. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми української термінології*. 2016. № 842. С. 134–137.
44. Ктитарова Н. К. Загальне мовознавство. Навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Дніпродзержинськ : Дніпродзержинський державний технічний університет, 2009. 144 с.
45. Купрікова Г. В. Усічення в словотвірній та синтаксичній номінації. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 74. С. 114–116.
46. Лаврова Н. А. Контаминация в современном английском языке: структура, семантика, прагматика. *Вестник Челябинского государственного университета*. 2011. № 8 (223). С. 88–93.

47. Лейчик В. М. Терминоведение: Предмет, методы, структура. Изд. 2-е. М. : КомКнига, 2006. 256 с.
48. Лемов А. В. Система, структура и функционирование научного термина. Саранск: Изд-во Саранского университета, 2000. 191 с.
49. Лозова Н. Г. Значення – дефініція – когнітивна дефініція. *Термінологічний вісник*. 2015. Вип. 3 (1). С. 71–82.
50. Лотте Д. С. Основы построения научно-технической терминологии: Вопросы теории и методики. М. : Изд-во АН СССР, 1961. 158 с.
51. Луковенко Т. О. До проблеми класифікації спеціальних лексичних одиниць (професіоналізмів). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія : Філологічна*. 2015. Вип. 51. С. 262–264.
52. Луцкер А. П. Авторское право в цифровых технологиях и СМИ : Товарные знаки. Телевидение. Интернет. Образование. Мультимедиа. Радио : науч. коммент. М. : Кудиц-Образ, 2005. 416 с.
53. Люкшин Ю. Интернационализация отраслевых терминологий в современном русском языке. *Studia Rossica Posnaniensia*. 1996. № 27. с. 144.
54. Малахов С. В. Гражданско-правовое регулирование отношений в глобальной компьютерной сети Интернет: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. М. : 2001.
55. Машковцева К. М. Особливості перекладу неологізмів з англійської мови українською на матеріалі трактату Е. Саїда «Орієнталізм». *Студентські наукові студії: Молодіжний науковий журнал*. 2013. Вип. 1 (32). С. 27–30.
56. Мейзерська І. В. Корпусний підхід у сучасній лінгвістиці: перспективи і можливості застосування. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Філологія, педагогіка, психологія*. 2014. Вип. 28. С. 53–58.
57. Мельгунова А. В. Субстантивация как средство создания номинаций лица в немецком языке. *Вестник Ленинградского государственного университета им. А. С. Пушкина*. 2014.

58. Ментинська І., Наконечна Г. Віддієслівні прикметники в комп'ютерній термінології. *Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Проблеми української термінології*. 2017. № 869. С. 68–71.
59. Ментинська І. Лексико-генетичні особливості сучасної комп'ютерної термінології. *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології»*. 2014. № 791. С. 71–74.
60. Мислива-Бунько І. Я. Чинники актуалізації складних слів у сучасному українському медіа-дискурсі. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 235–241.
61. Митрофаненко Л. М. Аббревиация как источник расширения словарного состава языка. *Мир на Северном Кавказе через языки, образование, культуру. Симпозиум VI, часть II*. Пятигорск : ПГЛУ. 2001. С. 28–30.
62. Мінчак Г. Б. Лексико-семантичні неологізми в сучасній українській жіночій прозі. *Вісник КНЛУ. Серія Філологія*. 2018. Том 21. № 2. С. 52–61.
63. Мойсеєнко С. М. Лексико-семантичні засоби створення англійського комп'ютерного дискурсу. *Мови професійної комунікації: лінгвокультурний, когнітивно-дискурсивний, перекладознавчий та методичний аспекти: Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, 17 квітня 2014 р. НТУУ «КПІ»*, 2014. 262 с.
64. Музей Інтернета [Електронний ресурс]. URL : <http://www.fid.su/museum/hall3/01> (дата доступу: 19.07.2020).
65. Мурясов Р. З. К понятию «Конверсия» в дериватологии. *Филология и искусствоведение*. 2014. № 1 (4). С. 1470–1477.
66. Нелюба А. Лексико-словотвірні інновації (2015–2016). Загальна редакція А. Нелюби. Х. : Харківське історико-філологічне товариство, 2017. 204 с.
67. Никулина Л. Н. Типология моноксемных терминов (на материале английской лингвистической терминологии). Автореф. дис. ... канд. филол. наук. М. 1990. 24 с.
68. Новікова Є. Б. Неологізм, okazіоналізм, потенційне слово: проблеми розмежування. *Лінгвістичні дослідження*. 2017. Вип. 45. С. 97–102.

69. Павлова М. Г. Английская терминология электронно-вычислительной техники: Автореф... дисс. канд. филол. наук. М., 1986. 16 с.
70. Патріарх В. О. Способи перекладу лексичних одиниць в галузі комп'ютерних технологій (на матеріалі англійської, німецької та української мов). *Типологія мовних значень у діахронічному та зіставному аспектах*. 2015. Вип. 30. С. 30–35.
71. Переяшкина Л. П. Неологизмы в английском языке. Пятигорск : ПГЛУ, 2002. 50 с.
72. Петрина О. С. Методологічні засади дослідження англomовних та українських терміносистем банківської сфери. *Закарпатські філологічні студії*. Ужгород : Видавничий дім "Гельветика", 2018. Т. 1. Вип. 3. С. 174–179.
73. Підкамінна Л. В. Механізми неологізації лексичного складу сучасної української літературної мови. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 8 : Філологічні науки (мовознавство і літературознавство)*. 2013. Вип. 5. С. 142–147.
74. Плигун О. А. Диференціація метазнаків "термін", "термінологія", "терміносистема". *Науковий вісник Чернівецького університету : Германська філологія*. 2014. Вип. 692–693. С. 169–171.
75. Погоріла А. І., Тимчук О. Т. Особливості перекладу неологізмів англійської мови. *Молодий вчений*. 2018. № 3.1 (55.1). С. 143–144.
76. Полтавець Ю. С. Явище атракції: вияв на різних мовних рівнях. *Лінгвістичні дослідження*. 2013. № 36. С. 210–217.
77. Попова З. Д. Лексическая система языка. Воронеж : Изд-во Воронежского университета, 1984. 148 с.
78. Прилипко Ф. Є. Комунікеми-сленгізми в українськомовній мультиплікації. *Мовознавчий вісник*. Черкаси, 2017. Вип. 22–23. С. 159–164.
79. Про деякі неологізми англomовного походження ("ейджизм", "віктімблеймінг" та ще деякі слова, значення яких повинна знати освічена людина) [Електронний ресурс]. URL :

<http://www.dut.edu.ua/ua/news/1/category/525/view/6949> (дата звернення : 29.11.2019).

80. Реформатский А. А. Мысли о терминологии. *Современные проблемы русской терминологии*. М. : Наука, 1986. С. 163–198.

81. Розина И. Н. Теория и практика компьютерно-опосредованной коммуникации в России: состояние и перспективы. *Вестник Российской коммуникативной ассоциации* Ростов н/Д: ИУБиП, 2002. № 1. 200 с.

82. Саламаха М. Методи дослідження англомовного терміна охорони довкілля. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. Філологічні науки. Мовознавство*. 2015. № 3. С. 303–309.

83. Самаричева А. И. Англоязычное влияние на немецкий компьютерный дискурс. *Язык, коммуникация и социальная среда*. Воронеж : Воронеж. гос. техн. ун-т, 2001. Вып. 1. С. 71–74.

84. Сербиновская Н. В. Формирование и развитие терминологического поля «Маркетинг» в русском языке. Автореф. дис.... канд. филол. наук. Ростов-на-Дону : Южный федеральный университет, 2008. 25 с.

85. Серго А. Г. Интернет и Право. М. : «Бестселлер». 2003. 272 с.

86. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации. СПб, 2002. с. 208.

87. Стиль [Електронний ресурс]. URL : <http://sum.in.ua/s/stylj> (дата звернення : 30.11.2019).

88. Стишов О. А. Динаміка лексичного складу сучасної української мови. Лексикографія : Навч. посіб. Біла Церква : «Авторитет». 2019. 198 с.

89. Столярчук О. В. Телескопія у молодіжному слензі англійської, німецької, української та російської мов. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету*. 2014. № 8 (2). С. 160–162.

90. Томіленко Л. М. Термінологічна лексика в сучасній тлумачній лексикографії української літературної мови : Монографія. Івано-Франківськ : Фоліант, 2015. 160 с.

91. Турчак О. М. Поняття «оказіоналізм» у мовознавчій літературі та його мовленнєва реалізація в українських періодичних виданнях кінця ХХ століття. *Вісник дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «філологічні науки»*. 2013. № 2 (6). С. 299–305.
92. Українська мова. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Голов. ред. С. Я. Єрмоленко. К. : Либідь, 2001. 224 с.
93. Уфимцева А. А. Опыт изучения лексики как системы (на материале англ. яз.). М. : Изд-во Академии Наук СССР, 1962. 282 с.
94. Філь О. М. Особливості засвоєння англійської комп'ютерної термінології лексичними системами української та польської мов: когнітивний аспект. *Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія «Філологічні науки»*. 2013. Кн. 4. С. 284–287.
95. Царев П. В. Продуктивное именное словообразование в современном английском языке. М. : МГУ. 1984. С. 11–31.
96. Цюник Г. М. Аббревіація як один з основних засобів словотворення у сучасній французькій мові. *Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури*. 2017.
97. Чередниченко В. О. Інноваційна фразеологічна вербалізація в англійській мові (лінгвокогнітивний та соціолінгвістичний параметри) : Анотація до дис ... канд. філол. наук : 10.02.04. В. о. Запорізь. нац. ун-т. Запоріжжя, 2005.
98. Шевчук, В. Н. Действует ли лексико-семантический способ образования в современном английском языке? *Теоретические проблемы научно-технической терминологии и практики перевода: тезисы докладов зональной науч. конф.* Омск, 1985. С. 156–157.
99. Шилінська І. Ф. Засоби і способи номінації термінів галузі комп'ютерних інформаційних технологій. *Мандрівець : всеукраїнський науковий журнал*. 2013. № 5. С. 70–73.
100. Ширяєва О. В. Оказіоналізм у художньому тексті: лінгвальний статус та головні ознаки (на матеріалі роману Г. Мюллер "Гойдалка дихання"). *Іноземна філологія*. 2014. Вип. 127 (1). С. 103–109.

101. Шмелёв А. Д. Новое в русской лексике: проблемы кодификации. *Неология и неография: современное состояние и перспективы*. СПб. : Нестор-История, 2016. С. 217–221.

102. Штика Л. Г., Кравченко С. О. Методологічний підхід до формування терміносистеми в галузі науки «Державне управління». *Державне управління: теорія та практика*. 2009. №1 (9). С. 1–9.

103. Шурыгин Н. А. Семасиологический и лексикографический аспекты описания терминологической лексики: Монография. Нижневартовск : Изд-во Нижневартовского гуманитарного университета, 2005. 244 с.

104. Akhmanova O. S. Linguistic terminology. М. : 1977. 188 p.

105. Cambridge Dictionary Online [Electronic resource]. URL : <https://dictionary.cambridge.org>

106. Covington M. Computer Terminology: Words for New Meanings. *American Speech*. Vol. 56(1), 1981. P. 64–71.

107. Crystal, D. Txting: the gr8 db8. Oxford: OUP, 2008. 256 p.

108. Die Wortwarte [Elektronische Ressource]. URL : <http://www.wortwarte.de/> (дата звернення : 1.12.2019).

109. Duden Wörterbuch Online [Elektronische Ressource]. URL : <https://www.duden.de>

110. Fontaine L. The early semantics of the neologism BREXIT: a lexicogrammatical approach. *Functional Linguistics*. Vol. 4, 2017.

111. Ince D. A Dictionary of the Internet/ New York : Oxford University Press, 2003. 263 p.

112. Internet usage worldwide – statistics & facts [Electronic resource]. URL : statista.com/topics/1145/internet-usage-worldwide/#:~:text=In%202019%2C%20the%20number%20of,currently%20connected%20to%20the%20internet (дата звернення: 19.07.2020).

113. Januševa V. Conceptual formulation of neologisms in various dictionaries and primary school Macedonian language course textbooks. *Journal of Language and Linguistic Studies*. 2015. Vol. 11 (2). P. 99–116.
114. Kerremans D. et al. The NeoCrawler: Identifying and Retrieving Neologisms from the Internet and Monitoring Ongoing Change. *Current methods in historical semantics*. Walter de Gruyter, 2012. P. 59–96.
115. Lexikalische Innovationen [Elektronische Ressource]. URL : <https://www1.ids-mannheim.de/lexik/LexikalischeInnovationen/> (дата звернення : 1.12.2019).
116. Marchand H. The Categories and Types of Present-Day English Word-Formation. C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung, München, 1969. 545 p.
117. Neue Wörter im Neologismus-Wörterbuch [Електронний ресурс]. URL : <https://bnn.de/nachrichten/kultur/neue-woerter-im-neologismus-woerterbuch> (дата звернення : 1.12.2019).
118. PONS [Electronic resource]. URL : ru.pons.com/%D0%BF%D0%B5%D1%80%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%B4
119. Starke H. Die Beziehungen, zwischen Struktur des Terminus und semantischem Feld. *Fachsprachen*. 1975. S. 175–193.
120. Style (n.) [Electronic resource]. URL : <https://www.etymonline.com/word/style> (дата звернення : 30.11.2019).
121. The German language is growing: What new words can you now find in the Duden? [Electronic resource]. URL : <https://www1.ids-mannheim.de/lexik/LexikalischeInnovationen/> (дата звернення : 1.12.2019).
122. The Online Oxford English Dictionary [Електронний ресурс]. URL : <https://www.oed.com>
123. The Word Spy [Electronic resource]. URL : <https://wordspy.com/>
124. Updates to the OED [Електронний ресурс]. URL : <https://public.oed.com/updates/> (дата звернення : 3.09.2020).
125. Verdaguer I. Making Sense of Neologisms [Electronic resource]. URL : <http://www.exchanges.state.gov/forum/vols/vol34/no3/p98.htm> (дата звернення: 14.10.2020).